

SZAKDOLGOZAT

Kollár Krisztina

2024

**Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Neveléstudományi Intézet
Gyermeknevelési tanszék
Csecsemő - és kisgyermeknevelő Szak**

A játék fejlődése és hatása kisgyermekkorban

Belső konzulens: Petőné Csima Melinda
PhD.
egyetemi docens

Készítette: **Kollár Krisztina**
I5JHKL
nappali tagozat

**Kaposvár
2024**

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	2
2. Szakirodalmi áttekintés	5
2.1 A játék fogalma és értelmezése	5
2.1.1 Játékelméletek	6
2.1.2 Bio-pszicho-szociális megközelítések.....	7
2.1.2.1 A neurobiológiai játékfelfogás	8
2.1.2.2 A játék és az utánzás kapcsolata	8
2.1.2.3 Szimbolikus megjelenési formák	10
2.2 A koragyermekkorai fejlődés néhány aspektusa	11
2.3 A játéktevékenység fejlődési állomásai.....	12
2.4 A felnőtt részvétele a gyermek játékában.....	13
2.4.1 A családi környezet szerepe	14
2.4.1.1 Mese és játék jelenléte a kisgyermek mindennapjaiban.....	15
2.4.2 A kisgyermeknevelő szerepe.....	17
3. Kutatás.....	19
3.1. Vizsgálati módszer és minta	19
3.2. Vizsgálati eredmények	20
3.2.1. A nevelői kérdőívek eredményeinek bemutatása.....	20
3.2.2. A szülői kérdőívek eredményeinek bemutatása	24
3.2.3. A kikérdezés eredményének értékelése.....	30
3.2.4. A megfigyelés értékelése	32
3.3. Következtetések.....	33
4. Összegzés	37
5. Irodalomjegyzék.....	39
6. Mellékletek.....	42
6.1 Szakdolgozatom készítéséhez felhasznált nevelői kérdőív	42
6.2 Szakdolgozatom készítéséhez felhasznált szülői kérdőív	44
6.3 Megfigyelési jegyzőkönyv	47
6.4 Hallgatói nyilatkozat.....	50
6.5 Konzulensi nyilatkozat	51
6.6 Szakdolgozat tartalmi kivonat	52

1. Bevezetés

„A játékok nem esetleges találmányok. Megvilágítják a felnövekvés gondjait és örömeit, megkönnyítik a csecsemőkortól a felnőttkorig való utazást. Megtanítják a gyermeket arra, amiről soha nem is gondolta, hogy meg kell tanulnia, és soha nem is fog emlékezni rá, hogy valaha tanulta. Ellátja őt a legkülönbözőbb tapasztalatokkal, amelyre semmilyen más módon nem tehetne szert.” (Cherfas J., 1986: 43)

Dolgozatom témája a játék fejlődése és hatása kisgyermekkorban. Azért választottam ezt a témát mert, a játék egy, az ember egész fejlődését végigkísérő, rendkívül fontos tevékenység, s egyben eszköz- és szabálygyűjtemény is. A gyakorlat által megélt tapasztalatok, érzések vezettek arra a gondolatra, hogy mélyebben tanulmányozzam ezt a témát. Valamint inspirált a tanulmányaim során megszerzett ismeretanyag és az is, hogy terjedelmes szakirodalma van mind a játék pedagógiájának, mind a játék pszichológiájának, aminek a feldolgozása segített az elemzőmunkában.

A játék alapvető szerepet játszik a korai érés folyamatában, hiszen a gyermek fejlődését alapjaiban támogatja a játék során megjelenő kettős tudat, ami lehetővé teszi a világról alkotott képeinek belsővé válását. Kulcsszerepet játszik az intelligencia fejlődésében, így a játéktevékenység megfigyelése betekintést nyújt e terület vizsgálatához is. A játék, valamint a tanulás változatos formái és funkciói nemcsak az érzelmi és értelmi fejlődést, hanem a viselkedés szerveződését is befolyásolják, és kölcsönösen visszahatnak egymásra.

A bölcsődei nevelésnek kiemelten fontos szerepe van a gyermek korai fejlődésében, mivel nemcsak a gyermek életének első, alapvető intézményes ellátásáról szól, hanem biztosítja a gyermek harmonikus fejlődését is, segítve és támogatva a szülőket is a nevelési folyamatban. Ez a színtere intézményes formában az első kortárs szociális kapcsolatok alakulásának, valamint a családon kívül álló felnőttekkel történő kapcsolatteremtésnek. Segíti a társas készségek – többek között az empátia, az együttműködés, konfliktuskezelés készségeinek megalapozását. A gyermek számára ez a környezet biztosítja a családon kívül, a nevelőkhöz való a biztonságos kötődés kialakulását, amelynek alapján szabályok és struktúrák mentén kezd fejlődni önállósága. Az intézményes nevelés ezen felül, a kognitív és nyelvi fejlődés, valamint a mozgásfejlődés tekintetében nyújt a gyermekeknek jelentős fejlődési lehetőségeket.

Dolgozatom és kutatásom célkitűzése, hogy rávilágítsak a játék fontosságára kisgyermekkorban. Szeretnék „mögé” látni, jobban megérteni, mi motiválja a gyermekeket a játszásra, ennek milyen háttere és mozgatórugói vannak, és ezek milyen módon működnek. Érdekel továbbá az is, hogy ez vajon, hogy alakul a mindennapokban, a szülők és bölcsődei nevelők mennyire tartják fontosnak a játékot, mennyire tudatosok a gyermek játékával.

Manapság egyre több szakirodalom és kutatás születik arra koncentrálva, hogy a modern technológia hogyan avatkozik a gyermekek életébe és hogy ennek milyen negatív hatásai lehetnek, Gácsi Margit, gyógypedagógus is erről ír cikkében (Gácsi, 2022). Az Egészségügyi Világszervezet ajánlása alapján (Kopcsó et al., 2024) kétéves kor alatt egyáltalán nem ajánlott egy perc képernyőidő sem a gyermekeknek, 2 és 5 éveskor között pedig napi maximum 1 óra javasolt, mégis egyre többet látni, hogy szülők a telefonnal nyugtatják gyermekeiket és a közös játék helyett is azt részesítik előnyben.

Munkámban ezért célul tűztem ki, hogy nemcsak a bölcsődei kisgyermeknevelők körében vizsgálódok a gyermekek játéktevékenységének alakulásáról, illetve a nevelőknek az ebben való részvételéről, hanem a szülők körében is rákérdezek erre az általam problémásnak vélt területre. A dolgozatom kutatási kérdései a következők:

- A szakirodalmak és kutatások segítségével megvizsgáljam, hogy hogyan fejlődik a gyermek játéka a kisgyermekkorban, és ezen fejlődés milyen hatással van a gyermek képességeire.
- Mennyi időt töltenek a gyermekek egyedül önálló játéktevékenységgel?
- Mennyi időt töltenek a szülők/nevelők a gyermekkel közös játéktevékenységgel?
- Ezen együtt játszás során a szülő/nevelő vagy a gyermek irányítja-e inkább a játék alakulását?
- Mennyi időt töltenek a gyermekek képernyő előtt?

Munkám első részében, a szakirodalmi áttekintés keretében elsőként a játék fogalmát, értelmezését mutatom be, a különböző játékelméleteket, és a játék bio-pszicho-szociális megközelítését, majd a játéktevékenység fejlődési állomásait és a kisgyermekkorai fejlődés néhány fontosabb aspektusát, mint a beszéd- és a kognitív fejlődés. Fontosnak tartom megvizsgálni, hogy mi a szerepe a gyermek játékának fejlődésében a felnőtt környezetnek, mi a szerepe bölcsődében dolgozó kisgyermeknevelőknek, és milyen szerepet töltenek be a szülők, illetve e két terület hogyan hozható egymással összefüggésbe. Az elméleti kérdések tanulmányozása után állítottam össze a terepen végzett kutatási folyamat lépéseit, melynek

keretében egyéni interjúkat folytattam, illetve szülők és bölcsődei kisgyermeknevelők részére elkészített kérdőívek eredményeit elemeztem, és mutatom be.

A megszerzett tudásomat reményeim szerint munkámban, kisgyermeknevelőként és az életben, anyaként is tudom majd hasznosítani.

2. Szakirodalmi áttekintés

„A játék az ember testi-lelki tevékenysége, harmóniát teremt benne, felszabadítja, időtlenségbe emeli... mindannyiunkat kiemel a korból, az időből, mindegy, hogy valaki kisgyermek vagy nyugdíjas, ha játszik, az örökkévalóság ízét kóstolgatja....”
(Pákozdi I. 2003: 894)

2.1 A játék fogalma és értelmezése

A játék fogalmát sokan sokféleképpen próbálták magyarázni, értelmezni a történelem folyamán. Az ősi társadalmakban a gyermekek már a korai gyermekkor szakaszában is bekapcsolódtak a felnőttek tevékenységébe, ezért a játék szükséglete e korosztály részére csak akkor merült fel, amikor a társadalmi fejlődés nyomán bonyolultabb munkatevékenységek alakultak ki, amikben ők már nem vehettek részt (Maszler, 2002). Korunkban a kutatók az ősi társadalmakhoz hasonlónak vélik a ma is élő természeti népcsoportok életmódját, amelyek megfigyelése által arra jutottak, hogy e népcsoportok életében főként az íratlan szabályok és a merev szokásrendek a meghatározóak. A felnőttek és a gyermekek közösen végeznek minden tevékenységet, amelyekben a közös játék, a tánc és a mesehallgatás fontos szerepet kap. „Ezekben a közösségekben minden eszköz elérhető a gyermekek számára, minden kellék, minden fegyver eszköze a gyermekek játékanak” (Bruner 1995, id. Páli, 2011: 272). Az itt végzett kutatások azt bizonyítják, hogy a tanulás azokban a szituációkban teljeseedik ki, amelyekben a tanult viselkedést alkalmazni is kell. Emellett kiemelik az anya szerepét, akinek jelenléte védelmet és motivációt is ad a gyermekek számára (Páli, 2011).

A játékról szőtt nézeteket mindig az adott kor gyermekképe határozta meg. Már Platón, Arisztotelész és Quintilianus is leírták, hogy a játék segít a gyermeknek a felnőtt korban szükséges tevékenységek gyakorlásában, illetve, hogy a játékos foglalkozások fontosak a kora gyermekkorban, hiszen ez egy a gyermek fogékonysága szempontjából igen jelentős életszakasz. A középkorban jellemző klerikus felfogás, amely hosszabb időre uralkodóvá vált, a gyermeki játékot haszontalannak ítélte, azonban a XIV. századtól, többek között Comenius, Rousseau, Fröbel és Don Bosco, a kor híres gondolkodóinak munkássága folytán ez a kép gyökeresen megváltozott. Az ekkor érvényes felfogás szerint a játéktevékenység a tétlenség elkerülésének egy módja. A játék és a beszéd által fejlődik a gyermek ösztönös tevékenysége, a játék támogatja a testi és lelki egészséget, az „önfeledt vidámságot”, és a gyermeknek megadja a szükséges szabadságot a fejlődéséhez. Nagy előrelépésnek mondható a „gyermektudomány”

kialakulása, amely a XIX. század végére tehető, és amelynek köszönhetően a gyermeklélektani kutatások eredményeként a gyermek személyiségére és tevékenységére is irányult a figyelem. A korábbi tekintélyelvű, konzervatív pedagógiára való ellenreakcióként megjelentek különböző reformpedagógiai irányzatok, többek között Rudolf Steiner és Maria Montessori munkássága, melyekben játék kiemelt figyelmet kapott (Maszler, 2002).

2.1.1 Játékelméletek

A játékelméletek első megjelenése annak volt köszönhető, hogy a szakemberek körében egyre nagyobb figyelmet kapott a gyermek játéktevékenységének vizsgálata, értelmezése. A játéktevékenység különböző fajtáit annak alapján csoportosíthatjuk, hogy tevékenységként, jelenségként vagy funkcióként kapnak-e értelmezést, bár mivel ezek között átfedések tapasztalhatók, a gyakorlatban nem állíthatók fel szigorú értelemben vett kategóriák. A játékelméletekben háromfajta csoportot különböztethetünk meg: az esztétikai, a biológiai, a pedagógiai és pszichológiai játékelméleteket (Maszler, 1996)

Az esztétikai játékelméletek azt mondják ki, hogy mind a művészeteknek, mind a játéknak azonosak az ismérvei: cél nélküli, önmagáért folytatott, haszontalan tevékenységek. Ezen elmélet legmarkánsabb képviselői között említik például C. Götze, K. Lange és Rudolf Steiner nevét, utóbbi személyéhez köthető a Waldorf-pedagógia alapjainak letétele is. Steiner szerint a gyermek számára olyan ingergazdag környezetet kell biztosítani, amelyben a játék és a művészet egyaránt érvényesülni tud. A Waldorf-pedagógia egyik speciális tevékenységformája ennek is megfelelően például az eurhythmia, amelyben a játék és a mozgás tánc formájában jut kifejezésre (Maszler, 1996).

A játékelméletek következő típusát alkotják az ún. biológiai játékelméletek, amelyek a játék fiziológiai szerepét vizsgálták. Ennek képviselői között találjuk például K. Groost, Peter Petersent és Sigmund Freudot is. Freud úgy gondolta, hogy a nemi ösztönök vezérlik a gyermek játékát. Mivel a felnőtt a gyermeket ebben gátolja, nincs lehetősége arra, hogy az érzelmi feszültségeit és vágyait kielégítse – a játékban viszont ezek kiélésére lehetősége nyílik. Freud fontosnak tartotta a képzeletnek a gyermeki játékban betöltött szerepét, mivel ez segíti a gyermeket abban, hogy értelmével is kombinációkat legyen képes létrehozni. A biológiai játékelmélet egy másik jelentős képviselője volt M. Montessori, aki a gyermeki szabadságról vallott gondolatában Rousseau eszméjéből indult ki. A gyermek szabadsága az ő véleménye szerint a munka és a tevékenység szabadságában nyilvánul meg, ehhez pedig didaktikai célú játékeszközöket kíván a gyermeknek biztosítani, amelyek támogatják a szabad tevékenységben.

Úgy vélte, a játéknak nem az ismeretek szerzése, hanem az érzékszervek fejlesztése a fő szerepe (Maszler, 1996).

A játékelméletek harmadik típusának egyik legjelentősebb képviselője J. Piaget svájci pszichológus volt. Játékelméletét a *Szimbólumképzés a gyermekkorban* c. munkájában fejtette ki részletesen. Piaget egyik alapelmélete szerint a gyermeki fejlődés egyenes vonalú, és egyenletes folyamat az első reflexek működésétől a logikai műveletek megjelenéséig. Két fontos fogalmat vezet be a gyermek játékbeli magatartásával kapcsolatosan, ezek az akkomodáció és az asszimiláció. A játékban az akkomodáció megjelenése akkor érhető tetten, amikor a gyermek alkalmazkodik a tárgyhoz, vagyis, funkciószerűen használja azt. Az asszimiláció esetében viszont a gyermek a saját játékába vonja be a tárgyat, így annak szerepét az általa elképzelt játékbeli funkcióhoz rendeli hozzá. Piaget szerint ebben a második esetben beszélhetünk az igazi játékról. Az asszimilációnak is két típusát nevezte meg: a funkcionális és a szellemi asszimilációt. Az első kategóriába sorolható a gyakorlójáték, amely még az érzékszervi-mozgásos intelligencia szintjén működik, vagyis egy-egy gesztus, mozdulat ismétlődik benne – itt nem a játék tárgya, hanem maga a funkció öröme teszi játékká a tevékenységet. Egy magasabb szintet képvisel a szellemi asszimiláció, amelyben viszont a képzelet kapja a fő szerepet, amely által a gyermek képes lesz megalkotni a belső szemléleti képet – ez a típus feleltethető meg a „mintha”-játéknak. Piaget egy másik nagy hatású gondolata volt az, hogy kiemelte a játék szerepét a gondolkodás fejlődésében. Úgy gondolta, a játék első szintje, a gyakorlójáték nem sokban járul hozzá sem a gondolkodás, sem a szociabilitás fejlődéséhez, ezek ugrásszerű fejlődése az igazi játék megjelenésével következik be, amikor a játékban az akkomodáció felett felülkerekedik az asszimiláció (Maszler, 1996).

2.1.2 Bio-pszicho-szociális megközelítések

A játékot a modern korban és felfogásban definiálók abban egyetértettek, hogy ez egy örömet szerző, önként, szabadon választott tevékenység, amelyben nincs kényszer. Szoros kapcsolatban áll a gondolkodással, beszéddel, társas kapcsolatokkal, problémamegoldással, kreativitással. „A gyermek úgy játszik, ahogy életkora és fejlettsége meghatározza, úgy fejlődik, ahogy játéka segíti ebben.” (Maszler, 2002: 18).

A fogalom konkrétabb értelmezése több irányból is megközelíthető. A kognitív, idegtudományi megközelítés a játéknak azt a funkcióját értelmezi elsősorban, amely a tanulást támogatja – ez a biológiai nézőpont. A pszichológiai elemzés irányvonala az érzelmi-társas, szociális nézőpontokat ragadja meg, és végül lehet a témát kulturális-társadalmi nézőpontból,

azaz szociológiai összefüggések szempontjából is vizsgálni. E hármasság már a játékelemzés első átfogó személetét adó, a játszó ember (homo ludens) fogalmát megalkotó holland gondolkodó, J. Huizinga publikációiban is megjelenik. Az a gondolata, miszerint a játék alapjait a kulturális keret adja, és ezen belül figyelhető meg a társas, de elsősorban biológiai funkció, modern szakmai nyelven a bio-pszicho-szocio egységbe ágyazott szemléletet képviseli (Páli, 2011).

2.1.2.1 A neurobiológiai játékfelfogás

A neurobiológiai játékfelfogás a játékot energetikai, homeosztatikus és feszültségoldó funkcióként értelmezi. E gondolatból indult ki Grastyán Endre, aki a játék biológiai funkcióját biztosító agyi kapcsolatok témájában végzett kutatásokat munkatársaival. Tapasztalataik azt mutatták, hogy a játék örömszerző jellege felülírja a primer, alapvető élettani szükségleteket, vagyis például az éhség, szomjúság stb. a játék folyamán gátlás alá kerülnek (Grastyán, 1985). Egy másik megközelítés szerint a kutatók a játék és az idegrendszeri szabályozó funkciók szoros kapcsolatát feltételezték, és ennek megfelelően, az agyi struktúrákat fejlődési szintek szerint tagolva rendeltek feladatokat az egyes egységekhez. A hüllőagy, a talamikus-limbikus rendszer és a hippokampusz, illetve a legújabb struktúra, az agykéreg szerepét vizsgálva arra a megállapításra jutottak, hogy az alacsonyabb rendű rendszerekhez köthetők az ösztönös állapotok, amelyek heves érzelmekkel járnak, az agykérgi folyamatok pedig a kontroll, a viselkedésszabályozás és a tervezés-szervezés mechanizmusait működtetik. E szabályozó rendszerek teszik lehetővé például a kiegyensúlyozott érzelmi viselkedést, és a játék, mint feszültség-szabályozó tevékenység, jelentős szerepet tölt be e területen. Más kutatók a játék molekuláris mechanizmusait keresve azt találták, hogy a hipotalamusz bizonyos részeiben termelődő speciális vegyületek (endogén opioid peptidek), amelyek a kötélékteremtő viselkedésformákért is felelősek, vesznek részt a kiegyensúlyozott érzelmi viselkedés létrejöttében, és kiemelik a játék három meghatározó jellegét: a nem komoly, következménynélküli jelleget, az örömteli jelleget, amely minden proszociális viselkedéshez társul, valamint azt, hogy a játék támogatja a sztereotípiák és automatizmusok által állított korlátok felbomlását (Páli, 2011).

2.1.2.2 A játék és az utánpótlás kapcsolata

A játék koragyermekkorban elsődleges, alapvető szükséglet iskoláskorban szabadidős tevékenységként, ifjúkorban sporttevékenységként, felnőttkorban szórakozásként vagy akár

élethivatásként is megjelenhet (Maszler, 2002). „A felnőtt műveltségének megfelelő játékot játszik. A játék része lehet műveltségének és a játéka visszahat a műveltségére.” (Maszler, 2002: 18). Stöckert (2011) így fogalmaz: „A gyermek életében a játszás igen komoly és lényeges tevékenység, életmód, sőt módszer, amivel a világban való létet, a növekedés, felnőtté válás fontos lépéseit tanulják.” (Stöckert, 2011: 13). Valamint a gyermek a játék során fejleszti társas kapcsolatait is, a társakkal való játék, viselkedésük megfigyelése mintát ad.

A játék szó, mint fogalom, többféle stratégiai nézőpontból vizsgálható. Egyrészt vonatkozhat magára a cselekvésre, vonatkozhat a tárgyra, illetve a játszmat is jelentheti, mint például szabályjáték esetében. A kognitív pszichológia tudománya volt az, amely reprezentációs rendszerek fejlődéseként vizsgálta e területet. Megállapításaik szerint a három reprezentációs szint idői viszonylatokat is feltár: a cselekvéses reprezentáció a mozgástanulás képességeivel és a múltbeli eseményekkel áll összefüggésben, az ikonikus vagy képi reprezentáció a belső képeket és az itt és most „készenlétét” ragadja meg, a szimbolikus reprezentáció pedig jelekkel és szabályokkal dolgozva, a jövőt vetíti elő, az előrelátás és a késleltetés szabályozófunkcióiért felelős. Ezen elmélet gyökerei már Piaget munkásságában is fellelhetők, azonban nála más fogalmi kategóriák kerültek használatba: ő az asszimilációval és az akkomodációval mutatta be az alkalmazkodóképes viselkedés és a belső tükröződés alakulásának folyamatát (Páli, 2011).

Egyes felfogások fejlődés legfőbb mozgatórugójának a homeosztázisra való törekvést tartották, amelyet az alkalmazkodás, a játék és az utánpótlás tevékenységei biztosítanak a kisgyermek számára. Az első két életévben a gyermek viselkedését irányító szenzomotoros, vagyis cselekvéshez kötött intelligencia az érés folyamán belső reprezentációk által ikonikus struktúrákká változik. A perceptuális fejlődés szakaszolásában elkülönítenek egy érzékelés vagy modalitás-specifikus szakaszt, amelyben a gyermek a környezet egyedi tulajdonságait észleli, majd a modalitások integrációjával kialakul az intermodalitás, amikor már több inger egyidejű, kapcsolatában való észlelésére is képes. Ezt a fejlődést többek között az idegsejtek kapcsolódási számának és formáinak a növekedése alapozza meg, és általa az idegrendszer egyre több egyidejű inger befogadására válik alkalmassá – a képességek hálóba rendeződnek, magasabb rendű folyamatokká integrálódnak.

Az élet első szakaszában jellemző, cselekvésbe ágyazott gondolkodás időszakában az alapozó funkciók irányítják a megismerést, a gyermek a tárgyakkal történő manipuláció segítségével a méretekkkel, formákkal, anyagokkal ismerkedik meg, miközben új felismerésekre lesz képes, és a belső képek alapján szimbolikus sémák alakulnak ki. Ez a folyamat vezet át a mintha-játék időszakába, melyben a szabad képzetáramlás adja a játék feszültségcsökkentő

hatását. A születő és formálódó képességeknek a játék kiindulópontját és egyúttal keretét is képezi. Az alapozó szakasz fontosságát az is mutatja például, hogy a finommotorika fejlődésében a manipulációs játékokat tekinthetjük a funkciószerveződés kezdeteinek, a kimenet pedig az írás és a precíziós mozgások fejlettségi szintjében érhető tetten (Páli, 2011).

2.1.2.3 Szimbolikus megjelenési formák

A kisgyermek fejlődésének folyamatában az első meghatározó szakasz a mozgás és a percepció, majd a beszéd és a gondolkodás veszi át a vezető szerepet, a szimbolikus reprezentáció intenzív fejlődése nyomán. Ez a szint, melynek bölcsője a kommunikáció, alapjaiban már kétéves kor környékén jelentős szerepet kap a játékban. „Az élet korai szakaszában a gondolat, a cselekvés és az érzelm viszonylag differenciálatlan egységet alkot és a fejlődési feladatok közül elsőként valamiféle rendet kell teremtenünk ebben az összevisszaságban: ezt a munkát elsősorban a nyelv – különösképpen a narratív diskurzus – végzi” (Bruner és Lucariello 2001, id. Páli, 2011: 285). A nyelv, mint kifejezési forma lehetővé teszi a gyermek számára, hogy a tapasztalatait, élményeit szimbolikus formába fordítsa át, aminek segítségével a világot újra tudja kódolni a maga számára. A kifejezés által a gondolkodás és az emlékezet révén eltávolodhat a kifejezett tartalomtól, vagyis azt szimbolikusan képes reprezentálni.

A mesét joggal nevezhetjük a legjelentősebb eszköznek a kultúra átadásában, s a gyermek fejlődésében ezen felül lényeges szerepet képvisel az érzelmi intelligencia fejlesztésében is. A gyermeknek való mesélés, éneklés már a születés előtt is nagy jelentőséget kap, az anya nyugodt hangjának megtapasztalása, a beszéd dallama alapvető emléknymokat hagy az idegrendszerben a beszédfejlődés támogatásához. A beszéd elsajátításának folyamatában a felnőtteknek a mesetípusok tudatos megválasztásával is alkalmazkodniuk kell a gyermek fejlettségi szintjéhez. Az első szakaszhoz alkalmas mesék legyenek lineárisak, egyszerű cselekménysorral és néhány szereplővel. A következő fejlődési lépcsőfokon szereplő tréfás mesék és láncmesék már megkövetelik a beszédértésnek azt a fokát, ahol a gyermek megérti a humort is. A gyermeki megértés foka egyben mutatja a felnőtt számára a beszédgondolkodás, a memóriakapacitás és a szeriális gondolkodás minőségét is. A következő lépcsőfok a varázsmese, tündérmese, amelyhez a beszédfeldolgozásnak ismét egy magasabb szintje szükséges, valamint a nyelvnek, a képzeletnek, a gondolkodásnak, az emlékezetnek és a figyelemnek egy olyan fejlettségi foka, hogy a gyermek értőn be tudja fogadni a mesét. A mesék hagyományos témái a beszédértés, a szókincs bővülése, a kognitív képességek fejlesztése mellett támogatják a gyermeket a feszültségek feldolgozásában, feloldásában, és megküzdési mintákat adnak a különböző élethelyzetekre (Páli, 2011).

2.2 A koragyermekkori fejlődés néhány aspektusa

A gyermek nyelvi fejlődése egyetemes jellemzőkkel bír, függetlenül attól, hogy milyen nyelvet tanul. Az első hetekben a sírás a létfenntartás eszköze, de még nem szándékos kommunikáció. A negyedik hónap körül jelenik meg a nevetés, és az első hat hónapban elkezdődnek a játékos hangadások. A gagyogás az ismétlődő hangtani szerkezetek felismerésével társul. Az első szavak 10-16 hónapos kor körül jelennek meg, ekkor a gyermek szókincse kb. 50 szót tartalmaz. A megértés előrehaladottabb, a gyermek egyszerű kérdésekre válaszol és utasításokat hajt végre. Kétéves kor körül jelennek meg az első kétszavas mondatok, és a szókincs ekkortól már nagyon gyorsan bővül. Hároméves kortól már nyelvtani szabályok is megjelennek, bár ezek alkalmazása során még sok hiba figyelhető meg. Hatéves korra a nyelvhasználat közel felnőtt szintű, bár a pragmatikai képességek és a szókincs fejlődése folytatódik. A nyelvelsajátítás négy szakaszra bontható: a hangkészlet kialakulása, a szókincs építése, a nyelvtani szabályok és kivételek megtanulása, és a nyelv használata különböző kommunikációs célok kifejezésére. A gyermek az anyanyelvet már a születés előtti időszakban is érzékeli, és a csecsemőkorban a beszédészlelés fejlődése kulcsfontosságú. A csecsemő először szociális mosollyal és gagyogással kommunikál, majd egyéves korára felismeri az anyanyelvi hangsorokat és azok jelentését.

A pragmatikai kompetencia a nyelvi formák rugalmas alkalmazásának képességét jelenti különböző kommunikációs helyzetekben. A társalgás négy alapelve: mennyiség, minőség, relevancia és világosság. A gyermek fokozatosan sajátítja el ezeket a szabályokat, miközben kognitív és szociális fejlődése támogatja a kommunikációs szándékok kifejezését. Egyéves kor után a gyermek már képes tárgyakat, cselekvéseket és információkat kérni, válaszolni és tiltakozni, két-három évesen pedig már többféle mondat szerkezetet használ, és képes szimbolikus játékokra is. Az olvasástanulás előfeltétele a vizuális percepció és a nyelvi képességek fejlettsége, valamint ezek integrációja. A szavak globális felismerésének és a szövegértésnek képessége, továbbá a fonológiai tudatosság kulcsfontosságú. Ez magában foglalja a szavak hangokra tagolásának képességét, amely nélkülözhetetlen az írott szavak dekódolásához. A mentális lexikon és a szókincs megfelelő használata is lényeges alap a gyors olvasási készséghez. A nyelvelsajátításban kiemelt szerepe van a felnőttektől hallott beszéd utánzásának. A gyermekek megfigyelik a felnőttek nyelvi mintázatait, és ezek alapján absztrakt nyelvi kategóriákat és szerkezeteket hoznak létre. A nyelvi, kognitív és szociális fejlődés összefügg, a gyermek korán felismeri mások kommunikációs szándékait, és utánzásos tanulás, valamint analógiás gondolkodás révén sajátítja el a nyelvet (Lukács-Kas, 2011).

A kognitív képességek közül a figyelem fejlődése szoros kapcsolatban áll a beszéd és a gondolkodás fejlődésével. Már újszülötteknél megfigyelhető a humán orientáció, például a szemkontaktus és a szociális mosoly. A közös figyelmi helyzet 9 hónapos kor körül alakul ki, ami előfeltétele a nyelvtanulásnak és a párbeszéd megértésének. Ebben a szakaszban a mutató és a figyelemmegosztás eszközei is megjelennek. Kétéves kor után a figyelmi képességek összekapcsolódnak a munkamemória és a végrehajtó funkciók fejlődésével. A munkamemória átmenetileg tárolja és feldolgozza az információkat, és részei közé tartozik a téri-vizuális vázlattömb és a fonológiai hurok. A kisgyermekeknél a téri-vizuális rendszer dominál, míg iskolás korban már a fonológiai hurok veszi át a vezető szerepet. A gyermek fejlődésének lényeges mérföldköve a viselkedés és a mentális folyamatok kontrolljának kialakulása, amely lehetővé teszi a környezethez való alkalmazkodást. A végrehajtó funkciók felelnek a célvezérelt viselkedésért, és magukban foglalják a mentális reprezentációkat, a rugalmasságot és az önszabályozást. Ezek a képességek alapvetőek a társas szabályok és a normák elsajátításában (Király, 2011).

2.3 A játéktevékenység fejlődési állomásai

A játéktevékenység és a tanulás összefüggéseit kétféle aspektusból vizsgálhatjuk, beszélhetünk játékon belüli és játékon kívüli tanulásról. Tanulásnak valójában mindenféle tapasztalatszerzés felfogható, ahogy a környezethez való alkalmazkodás is, többféle értelemben. A tanulás valójában megelőzi a játékot, hiszen a környezethez való alkalmazkodás a tanulás egy alapvető formája, ami a gyermek születése után a külső környezethez való alkalmazkodással kezdődik meg. A játék megjelenésével azonban a játékon belüli tanulás veszi kezdetét, hiszen e tevékenység differenciálódása következtében a játékban is egyre több lehetőség jelenik meg a tanulásra (Szász-Péter, 2008).

A gyermekek a játék közben észrevétlenül tanulnak, vagyis számunkra örömteli folyamat a fejlődés. Kisgyermekkorban a játékon belüli tanulásnak kell lehetőséget biztosítani, mivel ekkor a tanulás színterei a természetes élethelyzetek, amelyek megjelennek a gyermek gondozásában, a játékban és a szociális kapcsolatokban, a felnőttekkel és a társakkal való tevékenységben és kommunikációban. A tanulásnak ekkor két fő formáját különíthetjük el, az utánzós tanulást és a spontán, játékos tapasztalatszerzést (Kovács-Bakosi, 1995).

A gyermek növekedése és fejlődése során folyamatosan differenciálódik az általa játszott játék is, aminek alapján fejlődési szakaszokat írtak le. Az első szakasz a gyakorló és

funkciójáték, mely a születéstől a második életévig tart, ekkor a gyermek az ismétlések révén gyakorolja a különböző képességeit. Ebben a szakaszban a tárgyakkal véghez vitt manipuláció, a mozgás mint tevékenység, a tárgyak, eszközök mozgatása, rakosgatása a legfontosabb. Nem maga a tárgy lényeges, hanem inkább a vele történő tevékenység, öröme pedig a funkcióöröm. A funkciójáték által a gyermek tapasztalatokat szerez a különböző anyagok tulajdonságairól, gyakorolja az adott mozgásformákat, miközben fejlődnek érzékszervei is.

A második és ötödik életév között a gyermek játékában már a szerepjátékok is megjelennek, melyekben a kisgyermek képzelete segítségével alkot újra kitalált vagy valóságos élményeket. A szerepjátékok lehetőséget teremtenek a gyermek számára az önkifejezésre, hogy a mindennapokban szerzett tapasztalatokat, élményeket, emlékeket újrajátszva, újraalkotva, a tanultakat elmélyítse, valamint a játékban történő feldolgozás által az egyes események nyomán keletkező érzelmi konfliktusokat, vágyakat, félelmeket feloldja.

Az ötödik-hatodik életév környékén jelenik meg a konstruáló vagy más néven alkotójáték. A korábban csak a funkcióöröm miatt, a gyakorlójáték folyamán használt tárgyakat ekkor már egy külső minta vagy képzeletbeli kép és terv alapján használja fel, és építeni, alkotni kezd.

Hároméves kortól feltűnnek a szabályjátékok is, amelyek előre meghatározott módon, eleinte egyszerűbb, majd idővel bonyolultabb szabályok által megadott módon folynak. A szabályjátékokat is fel lehet osztani tartalmi szempontból. Például mozgásfejlesztő játékok a bújócska, a labdajátékok, az akadálypálya vagy a fogócska, kognitív fejlesztő játékok pedig a különböző társasjátékok, kártya- és logikai játékok. A szabályjátékok esetén újfajta örömforrás tűnik fel, ez pedig a szabályok betartása. A gyermeknek lehetősége van arra, hogy gyakorolja az együttműködést, máskor a versengést, a kudarckok és sikerek átélését, ami által fejlődik énképe, reális önismerete, frusztrációs tolerancia képessége, szociális készségei.

2.4 A felnőtt részvétele a gyermek játékában

A játék lényegének megértéséhez ismernünk kell azokat az ismertetőjegyeket, amelyek megkülönböztetik más tevékenységektől, például a munkától, a tanulástól, az alkotástól.

A játék egyik fő jellemzője a spontaneitás, vagyis a szabadon választott, kényszertől mentes jelleg, és az örömforrás jellege: a tevékenykedés, a manipuláció, az elképzelés és annak megvalósítása, az alkotás mind örömet szerez a gyermeknek. Ugyanígy a kellemetlen, konfliktusos érzésektől való megszabadulás is jelenthet örömet, de a kellemes élmény újraéledéséből is fakadhat. A játék sajátosan céltudatos tevékenység, s ez a céltudatosság

állandó karaktere, a benne rejlő cél azonban könnyen, rugalmasan változik és változhat a folyamat során. A gyermek játékában a kettős tudat kezd működésbe lépni, ami azt jelenti, hogy a játékban keveredik a valóság és a képzelet, azonban ezek a tudatban elkülönülnek egymástól. A játék folyamán a gyermek különböző tulajdonságokkal ruházza fel a szereplőit, tárgyait, ám eközben annak is tudatában van, hogy ő most valójában játszik. Amikor a játék véget ér, annak szereplői, a tárgyak, eszközök újra visszanyerik eredeti nevüket és szerepüket (Szász-Péter, 2008). Tehát a gyermek bármennyire is beleéli magát a játékba, mégis megőrzi realitásérzékét. A játék fontos kísérője az utánzás, s ez jelenti a gyermek számára valamilyen felfogható újnak a különböző szintű megismétlését, gyakorlását. Az utánzásra a legtöbb lehetőséget a szerepjáték adja, amely a játék egy meghatározó formája, s jelenléte a gyermek játéktevékenységében mind a kognitív mind az érzelmi fejlettségi szint egy lényeges mutatója (Körmöci, 2010).

A környezet feladata az, hogy a gyermekben rejlő, a világ megismerésére irányuló ösztönös kíváncsiságot a megfelelő módon kielégítse, biztosítsa számára a játékra való lehetőséget, időt, eszközöket, a szeretetteljes és biztonságos környezetet, és támogassa az elmélyült, nyugodt játéktevékenységet. Hiszen a játék teljes odaadással járó tevékenység, fontos mind a pszichés, mind a kognitív fejlődés szempontjából, és jelentősen hozzájárul a motoros funkciók fejlődéséhez is (Stöckert, 2011). Fontos megemlíteni a játéktér és -eszköz biztosításának tekintetében, hogy a játék tárgya (játékeszköz) lényeges és nem nélkülözhető a játéktevékenység folyamán, hiszen hozzá kapcsolódik a mozdulat, a cselekvés, a manipuláció.

Páli (2011) véleménye szerint lényeges szempont kell, hogy legyen a gyermek számára történő játékeszköz választásban a kongruencia, összeillőség szempontjának szem előtt tartása anyag és méret tekintetében, a Gestalt, vagyis a megfelelő egész megalkotása érdekében. Mindezekben az arany metszés szabályainak figyelembevétele javasolt. A másik fontos gondolata pedig az, hogy a magyar kézművességet alapul vevő népi kultúra mind anyagfelhasználás, mind pedig az azokkal végzett tevékenység szempontjából megfelel a fenti kitételnek, ezért érdemes vele mélyrehatóbban foglalkozni (Páli, 2011).

2.4.1 A családi környezet szerepe

A fejlődő kisgyermek életében hatéves korig a felnőtt kapcsolatok a legmeghatározóbbak, s a tárgyi feltételek mellett a társas-szociális feltételek a gyermeki játékmotiváció alakulásában is jelentős szerepet kapnak. Kiemelt szerepet képvisel az anya, hiszen a vele való folyamatos együttlét, interakció támogatja a gyermekben az én-élmény kialakulását. Az anya szerepe az alapvető szükségletkielégítő szerep irányából fokozatosan bővül más irányokba: a második

életévtől indul meg a gyermeknek a biológiai szükségleteken felül jelentkező interakciós törekvése, majd ennek folytatásaként a kommunikációra irányuló törekvés, elsőként cselekvéses, majd nyelvi formában. Az anya részéről a gyermek jelzéseire adott reflexiók mélysége és releváns mivolta alapozza meg a gyermek később kialakuló szociális kompetenciáit, s e kapcsolat minősége, a megnyilvánuló ösbizalom a későbbi önbizalom kialakulásának sarokköve (Stöckert, 2011).

A család, a kisgyermekkor szocializáció fő színtereként, biztosítja a gyermek számára önmaga önálló személyként való értelmezését, majd a környezet megismerését és a társas együttélés alapvető szabályainak megtanulását és alkalmazását. Kiemelkedő szerepe van a szülő-gyermek viszonyban és a szülők részéről a pozitív modellnyújtásnak, valamint annak, hogy milyenek a szülők által a gyermek felé támasztott elvárások. A meleg, elfogadó légkör és a család megfelelő szintű önértékelése alapjaiban határozza meg a gyermeki érdeklődés alakulását. A szülők gyermekhez való attitűdje, a szeretetteljes kapcsolat, a pozitív viselkedést támogató, biztató és jutalmazó szülői magatartásformák a proszociális viselkedés kialakulását is támogatják. Ez a fogalom olyan viselkedésmódokat jelöl, mint az együttműködés, a segítségadás, az önzetlenség, amelyek a családi hatásoktól függően már az óvodáskorra kialakulhatnak. A gyermekkel való otthoni bánásmód, a közös élmények, a közös játék, a szülők által nyújtott minták utánzása meghatározó a gyermek személyisége minden területének fejlődése szempontjából (Németh Gáborné, 2008).

2.4.1.1 Mese és játék jelenléte a kisgyermek mindennapjaiban

„A mesemondó szülő lelassítja, lecsendesíti a külső világot, és egy olyan teret alkot, amelyben gyermekével a közösen átélt élmény során eggyé válik. Ez a szülő-gyermek kapcsolat egyik fontos pillére, az erre fordított idő sokszorosan megtérül, ugyanis ez lesz az alapja a későbbi bizalmas beszélgetéseknek is. Adjuk hát meg neki a lehetőséget arra, hogy az égig érő fa csúcsára kis kanászként felkapaszkodhasson! Annak a gyermeknek, aki mesét hallgatva nő fel, varázspálcája a saját elméje lesz, és képzelete, érzelmi intelligenciája segíti majd a megpróbáltatások közepette.” (Kádár A. 2016)

A mese szerepével kapcsolatban több elmélet is keletkezett, amelyek közül a szociokulturális környezet meghatározó szerepét hangsúlyozó Nelson-i elmélet emelendő ki, e szerint a gyermek játékában a személyesen átélt események, történések bukkannak fel. Az élet kezdeti szakaszában, elsősorban az anyától hallott dalok, mondókák, versek az érzelmi kapcsolat, kötődés erősítésén felül örömforrást nyújtanak a gyermeknek, és érzelmi biztonságot adnak számára. A képeskönyv nézegetés, a könyvekkel való ismerkedés már egészen korai

életszakaszban megjelenhet a felnőttel közös tevékenységek sorában, és ilyen előzmények után a gyermekben kialakul az a belső motiváció, amelynek folytán saját maga is igényli a könyvekkel való foglalkozást. Kétéves kor után, a beszédfejlődés és a szókincs ugrásszerű fejlődésével, gyarapodásával a gyermek igényli és értékeli a szülőktől hallott családi meséket, családi történeteket is. A bonyolultabb mesék megértéséhez már arra van szüksége, hogy használja az emlékezetét, gondolkodását, és összetettebb értelmi manipuláció segítségével olyan viselkedésmódokat válasszon ki az emlékei és tapasztalatai közül, amelyek segítségével azonosulni tud a mese szereplőivel (Páli, 2011).

A családokban jelenlévő mesélési szokásokkal már több kutatás is foglalkozott, amelyekből kiderült, hogy többek között az élményadás és -szerzés, kapcsolatépítés és -fenntartás a legjelentősegteljesebb hatások. Egy három év alatti gyermekek és családjuk körében végzett vizsgálat arra mutatott rá, hogy mesélés szempontjából is van különbség szociokulturális, nemek szerinti és családszerkezeti vonatkozásban – a magasabban kvalifikált anyák főként elsőszülött leányai vannak előnyösebb helyzetben, kiváltképp, ha apa is él a családdal. Egy másik kutatásban (Bus 2002, id. Nyitrai-Darvay, 2013: 75) eredményként kapták a mesélés és a korai kötődés azon összefüggéseit, miszerint az a momentum is fontos, hogy az anya könyvből olvas-e gyermekének, vagy saját történetét kerekíti a mesét, a gyermek pillanatnyi igényei szerint. Ugyanakkor, azt is megfigyelték, hogy a túlértékelő vagy túlkontrolláló anyai attitűd a gyermekben ellenérzéseket kelt a könyv iránt. Még egy érdekesség ebből a kutatásból, hogy kiderült, a két és fél év feletti gyermekek gyakran ragaszkodnak a mese szó szerinti előadásához a könyvből, azonban azt, hogy a gyermek mennyire aktív szerepet vállal a képeskönyv nézegetési szituációban, az is meghatározza, hogy a mesélő felnőtt milyen mértékben tud kapcsolatot teremteni a könyv világa és a gyermek világa között.

Nyitrai Ágnes és Darvay Sarolta 2013-ban publikált kutatásában többek között azt vizsgálta, hogy a bölcsődés gyermekeket nevelő családokban milyen neveléssel, gondozással kapcsolatos szokások, elképzelések élnek, a mese és a játék hogyan jelenik meg e családok életében. Az eredmények közül érdemes kiemelni az alábbiakat: A családok összetétele jelentős mértékben befolyással van mind a gyermek fejlődésére, mind pedig a játékhoz, meséhez való viszonyára. A napirendben a játék megjelenését illető szülői viszonyt vizsgálva, az derült ki, hogy a szülők ehhez a ponthoz ragaszkodnak a legkevésbé, és a játéktevékenység a legutolsó helyet foglalja el a fontossági sorrendben. Több korábbi (Nyitrai 1995, Szombathelyiné 2007, id. (Nyitrai-Darvay, 2013: 83) vizsgálatához hasonló eredményt kaptak a kutatók a szülők mesélési szokásait tekintve. „Az anyákhoz képest az apáknak csak a fele mesél naponta, több mint 5-ször annyi apa tartozik a ritkán (hetente) mesélő csoportba. [...] a magasabb végzettségű

anyák többet mesélnek, és az apákat is jobban motiválják a mesélésére” (Nyitrai-Darvai, 2013: 83).

2.4.2 A kisgyermeknevelő szerepe

„Minden felnőttnek, de leginkább hivatásos kisgyermeknevelőnek fontos feladata a játék értékének, szerepének az ismertetése és felhasználása....Autonómiájának megvédése...” (Stöckert, 2011. 7)

A kisgyermek játéktevékenységében elsősorban a spontán vagy szabad játék, az önként, saját akaratból kialakuló játéktevékenység, aktuális történések, saját élményű cselekedetek támogatása kell, hogy legyen a felnőtt szerepe a játékban. Ezzel is biztosítani tudja a felnőtt azt, hogy a gyermek korábbi tapasztalatai kibontakozhassanak a játékban, valamint a feszültséget okozó bizonytalan vagy elfojtott tudatalatti tartalmak, feldolgozatlan információk, rejtett vágyak a játék formájában felszínre kerüljenek.

A játékfeltételek megteremtésénél, előkészítésénél fontos az érzelmi biztonság, a nyugodt légkör és a jó hangulat. A felnőtt részéről tanúsított tudatos megengedő, támogató, biztonságos kereteket adó viselkedés hozzájárul az érzelmi biztonság légkörének megteremtéséhez. Fontos, hogy a gyermek elfogadó, megerősítő és bátorító jelzéseket kapjon, ugyanakkor a felnőtt adjon keretet a tevékenységeknek az egyértelmű határok és szabályok felállításával és következetes betartásával, ami szintén támogatja az érzelmi biztonság légkörét. Legyen kevés, de fontos szabály, ami védettséget, biztonságot ad az önfeledt, elmélyült játékhoz. A gyermekkel foglalkozó felnőtt részéről az érzelmi oldal hangsúlyja hozzájárul anyai jelenlét felidézéséhez is, szeretetet és elfogadást közvetít.

Fontos, hogy a gyermekeknek elég időt biztosítsunk a játékra, tehát elengedhetetlen a jól kialakított napirend. A játéktevékenység tárgyi feltételei közül egyik lényeges feltétel a megfelelő játékkészlet biztosítása. A játékok feleljenek meg a gyermekek érdeklődésének, fejlettségének, életkorának, illetve egészségügyi és pedagógiai szempontból is megfelelő legyen a játékkészlet, az eszközök legyenek a gyermekek számára elérhető helyen.

A felnőttnek a gyermek játékába való bekapcsolódás egyik formája az ötletadás. Eszközkínálásakor több lehetőséget is adjunk neki, akkor segítsük, ha kéri, vagy látjuk, hogy szüksége van rá. A felnőttek lehetőségei játék közben: ötletadás, információnyújtás, segítségnyújtás, pozitív visszacsatolás, játék kínálása. A nevelőnek az elfoglaltságot kereső gyerekek számára modellnyújtó a szerepe. A hatékony tanulás érdekében előzetes terveit és elképzeléseit a gyermekek adott, pillanatnyi igényeihez, megnyilvánulásaihoz alakítja,

módszertani tevékenységét játékukhoz és életkori sajátosságaikhoz igazítja. Az ilyen attitűddel rendelkező felnőtt jelenlétét örömmel fogadják és igénylik a gyermekek. Ötleteit szívesen építik be tevékenységeikbe, és ez a kialakult motiváció adja a nevelői feladat hatékonyságát, mivel a nevelőtől átvett gondolatok, impulzusok, cselekvési módok a későbbi viselkedésbe beépíthető módon nyilvánulnak meg. A gyermekkel való együtt játszást bármelyik fél kezdeményezheti. A felnőttnek fel kell készülnie arra, hogy a gyermek a játéktevékenységhez a társaságát keresi, ugyanakkor azt is látnia kell, amikor övé a kezdeményező szerep. Az együtt játszásnak fontos szerepe van, a biztonságos kötődést mélyíti, és mindkét félnek örömet okoz.

A felnőtt a gyermek játékának megfigyelésével is rengeteg ismerethez juthat, például mozgásfejlődéséről, finommozgásáról, beszédfejlődéséről. (Balogh, L. B. et al., 2012)

3. Kutatás

*„Abból ahogy a gyermek játszik, megérthetjük hogyan látja és magyarázza a világot –
milyennek szeretné, mi érdekli, milyen problémák nyugtalanítják.”
(Bettelheim, B. 1995: 178)*

A személyes tapasztalatom az, hogy napjainkban a kisgyermek nem játszanak eleget a szabad levegőn, nem töltenek elég időt minőségi játékkal, ellenben a kelleténél több időt fordítanak a modern eszközök, mint telefon, tablet, televízió kezelésére, nézésére. Dolgozatomban arra kérdésre kerestem a választ, hogy e feltételezés helytálló-e. Valamint munkám célja volt, hogy megtudjam mennyi időt töltenek a szülők/nevelők a gyermekkel közös játéktevékenységgel, illetve ezen együtt játszás során a szülő/nevelő vagy a gyermek irányítja-e inkább a játék alakulását. Egy-egy szülővel személyes beszélgetés keretében, valamint saját szerkesztésű kérdőívek formájában végeztem vizsgálatomat szülők és nevelők körében, ami azt a célt is szolgálta, hogy megvizsgálhassam, a két környezet között milyen azonosságok és különbségek fedezhetők fel a témában.

3.1. Vizsgálati módszer és minta

Munkám során alkalmaztam a kikérdezés és megfigyelés módszerét, valamint a kérdőíves módszert is használtam. Személyesen két szóbeli interjút készítettem, melyeknek alanya két édesanya volt: velük személyes, strukturálatlan beszélgetést folytattam, témaköreit és kérdéseit előre meghatároztam, egyszerű, lényegre törő fogalmazással. A megfigyelés módszerét egy család otthonában alkalmaztam. Egy ismerős család lévén, a gyermek figyelmét nem terelte el a jelenlétem a játéktevékenységről, így zavartalanul és elmélyülten folytathatta játékát, miközben adott szempontok mentén megfigyeltem a tevékenységet és az édesanya részvételét. Ezekén felül kérdőíveket készítettem két csoport, kisgyermekeket nevelő szülők, valamint bölcsődei dolgozók számára, amelyeknek fő témaköre a gyermekkel kapcsolatos foglalkozás, játéktevékenység volt, különböző szempontok alapján. Mindkét körből 20-20 válasz érkezett be a kérdőívekre. A vizsgálat helyszíne, mindegyik módszer esetében Pécs városa és vonzáskörzete volt.

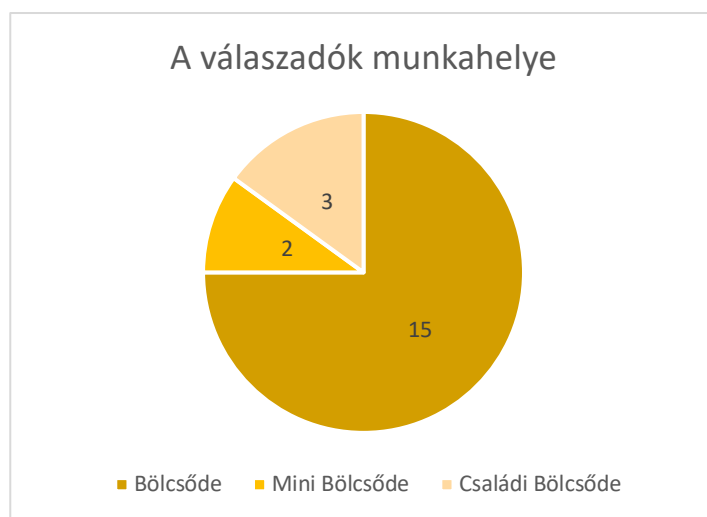
3.2. Vizsgálati eredmények

3.2.1. A nevelői kérdőívek eredményeinek bemutatása

3.2.1.1. A nevelők végzettsége, ellátási forma és a szakmában eltöltött idő mértéke

A nevelők által kitöltött kérdőívek eredményei szerint felsőfokú végzettséggel 15 fő, OKJ-s végzettséggel 3 fő rendelkezik, és ketten középfokú végzettséggel rendelkeznek. Ebből a diplomák fajtái nagyon különbözőek, többségében a csecsemő- és kisgyermeknevelő szak elvégzése a jellemző, amiből BA és MA is jelen van, valamint megtalálható a végzettségek között a bölcsészdiploma is.

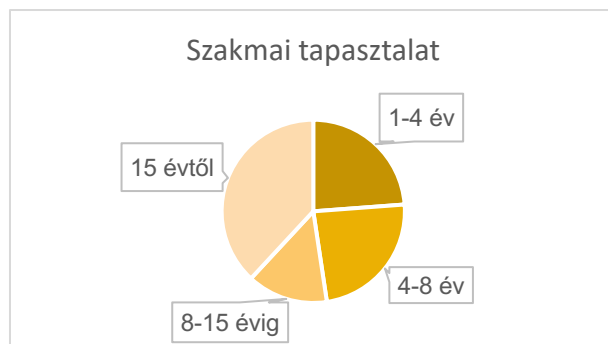
A válaszadók munkahelytípusa az alábbiak szerint alakul (1. sz. diagram).

1. ábra: Forrás: Saját szerkesztés, nevelői kérdőív alapján

A kitöltők közül 15-en államilag fenntartott intézményben dolgoznak, a fennmaradó 5 kitöltő pedig kétfelé oszlik, ők mini bölcsődében és családi bölcsődében dolgoznak.

A hivatásban eltöltött idő vonatkozásában igen vegyes kép alakult ki, volt olyan kitöltő, aki csak másfél éve dolgozik a szakmában, de olyan is, aki már 38 éve. Ezt az alábbi ábra mutatja (2. sz. diagram).

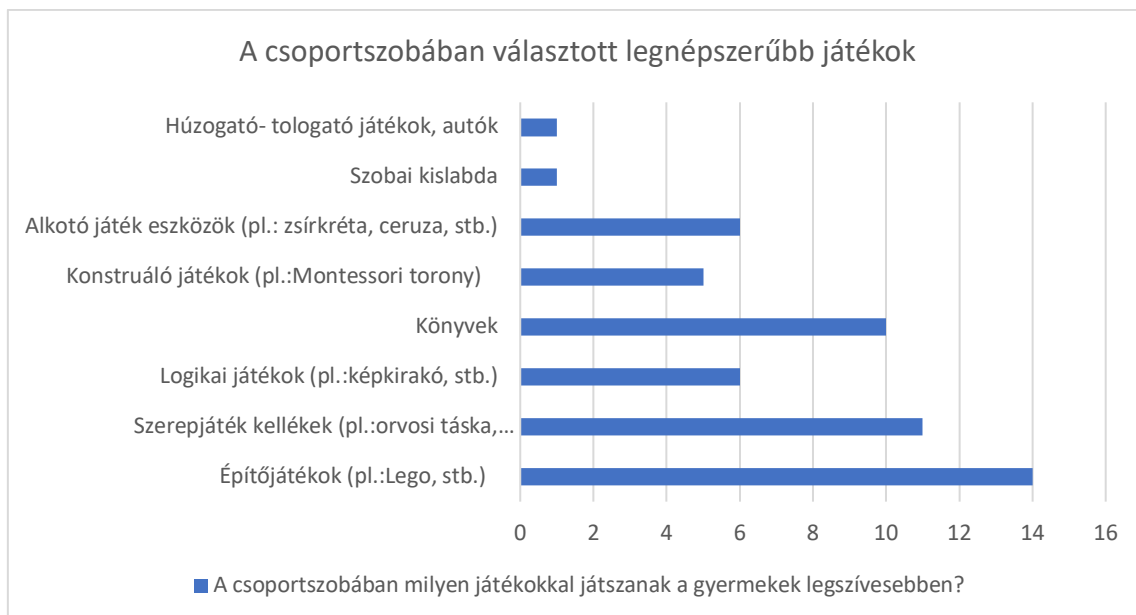
2. ábra: Forrás: Saját szerkesztés, nevelői kérdőív alapján

A diagramról leolvasható, hogy a válaszadók több mint negyede igen nagy szakmai tapasztalattal rendelkezik, ami a pályán eltöltött több mint 15 évet jelent, és a pályakezdők, valamint a 4-8 év közötti időtartamot a pályán eltöltők száma megegyezik.

3.2.1.2. A gyermekek napirendje, önálló játéktevékenység

Arra a kérdésre, hogy mennyire tartják fontosnak a kisgyermek napirendjének betartását, minden válaszoló egyöntetűen azt válaszolta, hogy teljes mértékben, hiszen „A következetesség fontos a gyermek biztonságérzete tekintetében” és az adja a vázát a napjuknak, de a gyermekek szükségleteihez és aktuális igényeihez is mérten, igyekeznek azt rugalmasan kezelni.

Az alábbi diagram azt ábrázolja, hogy melyek a gyermekek kedvelt játékaik a csoportszobában (3. sz. diagram).

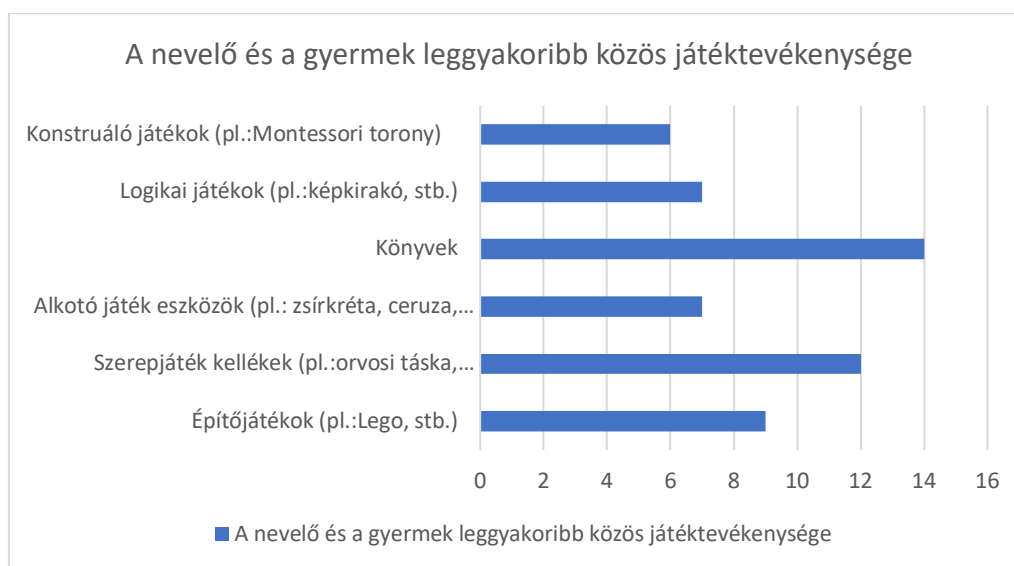

3. ábra: Forrás: Saját szerkesztés, nevelői kérdőív alapján

Az ábráról leolvasható, hogy a legtöbb esetben az építőjátékot jelölték meg, de fontos szerepet kapnak a szerepjátékok és a könyvek is, mint kedvelt elfoglaltság.

A kérdőívre adott válaszokból az derült ki, hogy a szabadjáték során a nevelők ritkán avatkoznak be a gyermekek játékába, azonban azokban az esetekben, amikor igen, általában konfliktusmegoldási céllal, illetve a játéktevékenység elakadása esetén történik ez meg. „Ha tudnak játszani a beavatkozásom nélkül, akkor teljes mértékben hagyom őket, ösztönzőm a gyermekeket az önálló játékra.” Az egyik nevelő megemlítette a „bolyongó” gyermeket, akinek számára játékot kezdeményez, ajánl fel. Egy másik nevelő azt tapasztalta, hogy ha a csoportjában lévő gyermekek tudják már a konfliktust kezelni, akkor nem szükséges a felnőtt beavatkozása, elég, ha „megoldási lehetőségeket ajánlok fel, ill. mintanyújtással tudok segíteni”. Mivel ebben a korosztályban a legfontosabb a szabad játéktevékenység, a nevelők akkor kapcsolódnak be a játékba, ha a gyermeknek igénye van rá, illetve támogatják a játékot a megfelelő eszközök felajánlásával a gyermekek igényeihez mérten. Fontos a jó hangulat megőrzése, „egyéni igények figyelembevétele, esetleges konfliktusok kezelése, fejlesztési lehetőségek kihasználása” – írta egyikük.

A lenti diagram azt mutatja, hogy melyek a nevelők és a gyermekek legkedveltebb közös játéktevékenységeik (4. sz. diagram).

4. ábra: Forrás: Saját szerkesztés, nevelői kérdőív alapján

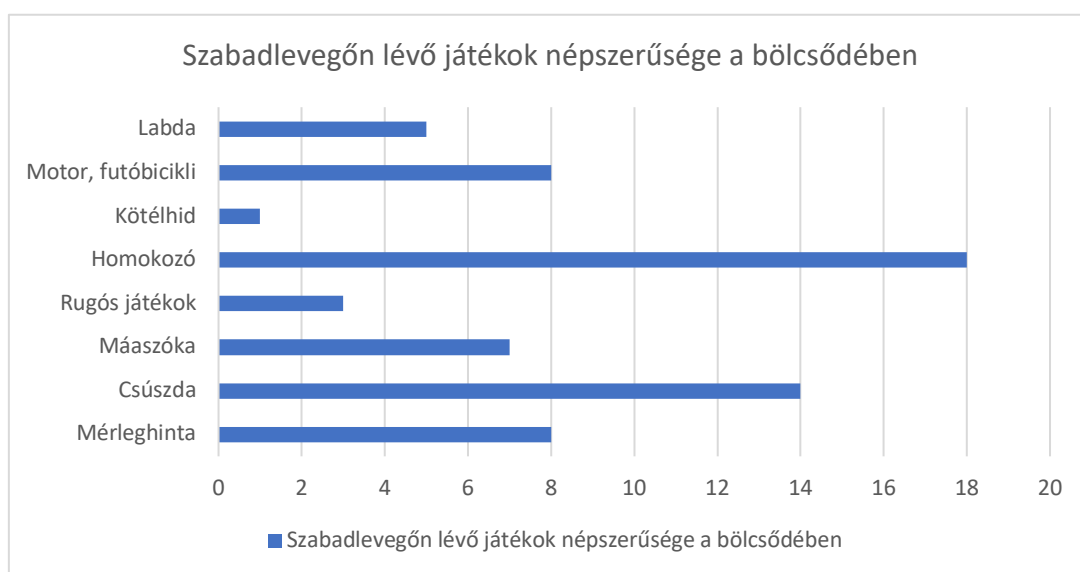
A gyermekeknek a nevelőkkel való közös játéktevékenységében az ábra szerint a legfontosabb szerepet a könyvek kapják, majd a következő helyen a szerepjátékok és az építőjátékok állnak.

3.2.1.3. Szabadlevegős játék

Arra a kérdésre, hogy a gyermekek napi szinten hány alkalommal vesznek részt szabadlevegőn való játéktevékenységben, megoszlottak a válaszok.

A válaszadók egy részének az a véleménye, hogy időjárás függvényében napi egy alkalommal elegendő, míg a másik részük szerint „a napi kétszeri levegőztetés fontos a gyermekeknek”. Általában tízórai után mennek ki a gyermekek az udvarra kb. 45-50 percre, és van, aki délután is fontosnak tartja, így általában 60-180 percben jelölte meg a napi levegőzési időtartamot. Nyáron viszont sokszor az egész délelőttöt kint töltik a gyermekek szabadlevegőn, ha az időjárás alkalmas erre.

A lenti grafikon azt mutatja, hogy a kinti játékok közül a nevelők szerint melyek a gyermekek legkedveltebb játéka (5. sz. diagram).

5. ábra: Forrás: Saját szerkesztés, nevelői kérdőív alapján

Az ábráról leolvasható, hogy a gyermekek leginkább a homokozóban szeretnek játszani, és ez után következik a csúszda, valamint a mérleghinta, népszerűség szerint.

3.2.1.4. Mondókázás, éneklés, meseolvasás, csoportos foglalkozások

A nevelői kérdőív kérdései egy részének köre a mondókázásra, éneklésre, meseolvasási szokásokra vonatkozott. A válaszokból az derült ki, hogy a mondóka, ének és mese napi szinten megjelenik játékba, kezdeményezésbe ágyazva, hiszen „a beszédfejlődés szempontjából elengedhetetlen, de vigasztalás, figyelemelterelés céljából is használjuk”. A legtöbben a gyermekek igényeihez igazítva, akár naponta 2-3, sőt 4-5 alkalommal is végzik ezt a tevékenységet. „Ahányszor kéri, de egyszer egy nap minimum” – írta az egyik válaszadó, a másik válasza pedig ez volt: „Ez sok mindentől függ, napi tevékenységek, gyermekek hangulata, egyszer biztos. Inkább képekről beszélgetünk.” A nevelők énekelnek, mondókáznak a délelőtti folyamán játék, gondozás, udvari játék közben, gyermekek kezdeményezésére is.

„Napi szinten 4-5 alkalommal, illetve udvari játék esetében 10-15 alkalommal is előfordul” – írta az egyik válaszadó.

Arra a kérdésre, hogy szoktak-e csoportos foglalkozást szervezni a gyermekek számára, a nevelők több mint fele válaszolt igennel. Általában heti szinten történik ez, de van, aki csupán havi alkalmakat említett meg, illetve olyan válasz is van, mely szerint nem csoportfoglalkozást, csak kezdeményezést szervez a nevelő, különböző lehetőségek, meseszoba, alkotószoba, mozgástér felajánlásával. A foglalkozások vagy kezdeményezések általában évszaknak megfelelő, tematikus tevékenységek vagy játékok – de a játék természetesen mindennap megjelenik a csoport életében. A tematikát tekintve nagyon színes válaszok születtek: a téma szerveződhet témahét köré, mese, ének, mozgásos tevékenység, bábozás köré. Megjelennek az ünnepek, a világnapok, a gyermekek aktuális érdeklődésének megfelelő témák is.

3.2.1.5. Új játékeszközök vásárlása a csoportba

A játékvásárlással kapcsolatosan is nagyon sok különböző szempontot figyelembe vevő vélemény fogalmazódott meg a nevelők részéről. Fontos számukra a higiénia, a jó minőség, a játék anyaga és fejlesztő jellege, az egyéni igények, illetve a korosztály és a nemek szerinti megoszlás, arány. Kiemelték, hogy a játék legyen a gyermekek számára biztonságos és az érdeklődést felkeltő, kielégítő, praktikus. Többen kikéri a kollégák, szülők véleményét is a játékválasztással kapcsolatosan.

3.2.2. A szülői kérdőívek eredményeinek bemutatása

3.2.2.1. A gyermekek életkora, a kitöltők családi viszonya a gyermekhez

A szülői kérdőív első kérdéseként a gyermekek életkora szerepelt, amelyre az alábbi válaszok születtek:

9 hónapos 2 fő,
10 hónapos 1 fő, 16 hónapos 2 fő,
21 hónapos 2 fő, 24 hónapos 1 fő,
25 hónapos 1 fő, 26 hónapos 2 fő,
27 hónapos 1 fő, 29 hónapos 2 fő,
32 hónapos 1 fő, 36 hónapos 5 fő volt.

A kérdőív kitöltői családi vonatkozásban az alábbi három kategóriára oszthatók, amit a következő ábra mutat (6. sz. diagram).

6. ábra: Forrás: Saját szerkesztés, szülői kérdőív alapján

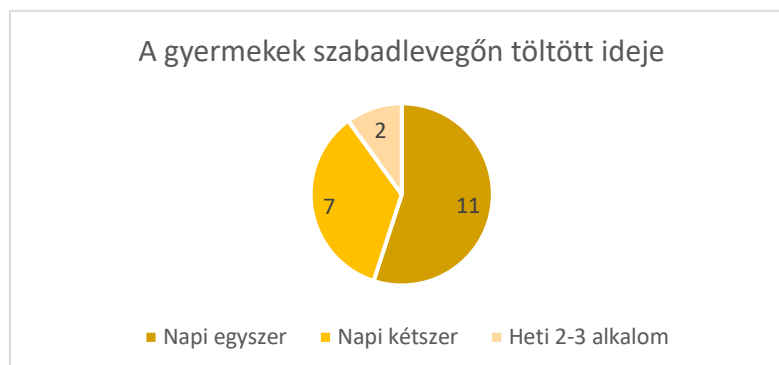
Egy édesapa, három nagymama és tizenhat édesanya töltötte ki a kérdőívet szülői részről.

3.2.2.2. Napirend, önálló játéktevékenység

A válaszadók nyilatkozata szerint a megkérdezettek gyermekeinek háromnegyede, összesen 15 fő részesül napközbeni ellátásban, ezek a gyermekek bölcsődébe járnak. Minden gyermeknek van megszokott napirendje, amit a gondozók fontosnak tartanak. A válaszok szerint ritkán térnek el tőle, esetleg hétvégén, vagy betegség alkalmával, illetve a gyermek állapotától függően, ami azt is jelenti, hogy igyekeznek figyelembe venni mindig az aktuális igényeit a gyermeknek, de mindenki számára fontos, a napi ritmus vezérfonalának megtartásához.

3.2.2.3. Szabadlevegős játék, képernyő előtt töltött idő

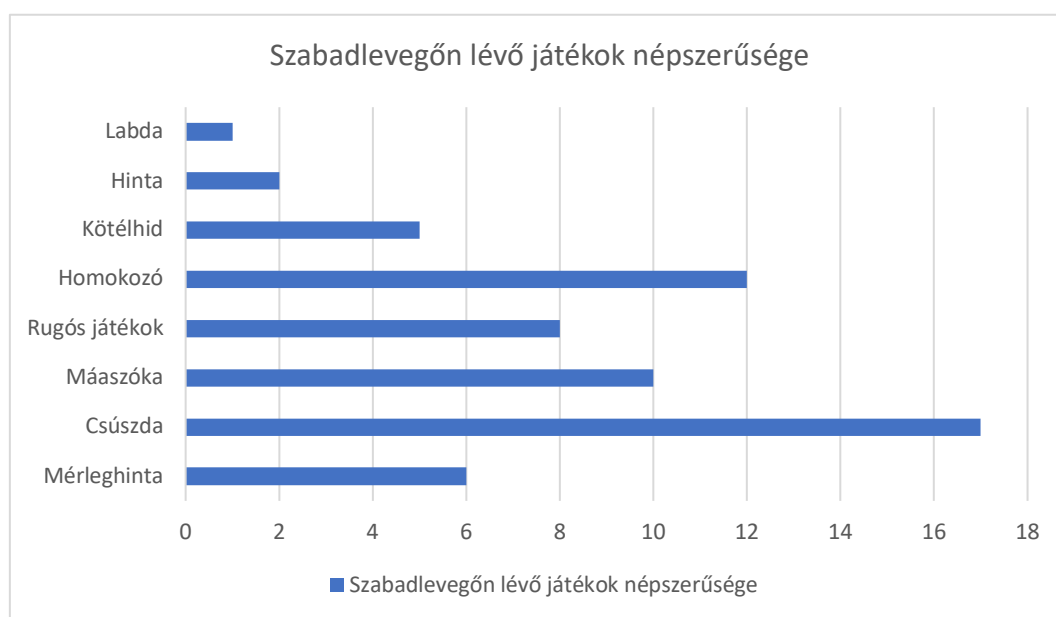
A szabadlevegőn történő játékkal kapcsolatosan azt a kérdést kapták a kitöltők, hogy általában mennyi időt töltenek el így a gyermekek, illetve, hogy melyek a kinti játékhoz a gyermekek legkedveltebb játékeszközei. A szabadlevegős játék idejét illetően az alábbi diagram mutatja az eredményeket (7. sz. diagram).

7. ábra: Forrás: Saját szerkesztés, szülői kérdőív alapján

Az adatokból leolvasható, hogy a megkérdezettek több mint fele napi egy alkalommal tartja szükségesnek a kinti játékot gyermekével, több mint negyede pedig napi két alkalommal biztosítja ezt gyermekének, és a fennmaradó, kisebb részbe tartozó szülők gyermekei csupán heti 2-3 alkalommal töltik az időt szabadlevegős játékokkal.

A kinti játékok népszerűségét illetően, a kitöltők választhattak néhány felsorolt lehetőség közül, amelyeket a gyermekeik a legjobban kedvelnek. Ezek közül a legnépszerűbb játék a csúszda volt, a második helyen a homokozó áll, majd ezt követi a mászóka, a rugós játékok és a mérleghinta (8. sz. diagram).

8. ábra: Forrás: Saját szerkesztés, szülői kérdőív alapján

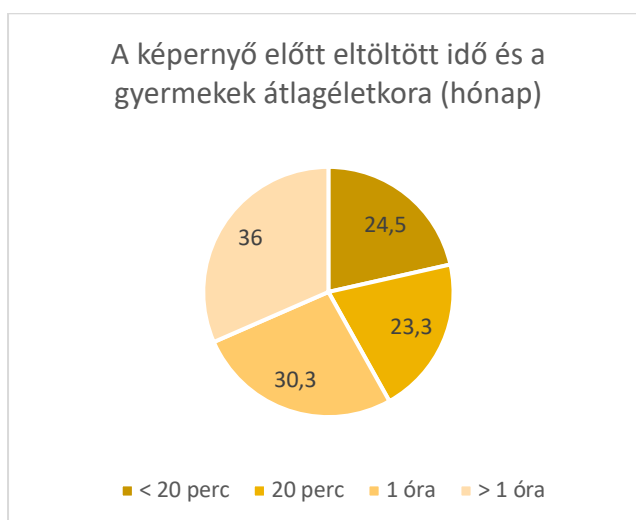
Mint az ábrán is látható, a labda és a hinta, mint a legrégebbi, hagyományos mozgásos játékok, a lista végén állnak népszerűség tekintetében.

Az otthoni neveléssel kapcsolatban lényeges kérdés volt a képernyő előtt töltött idő mértékének vizsgálata. Tölt-e a gyermek képernyő előtt időt, s ha igen, mennyit (megadott időzónákkal)? Erre a kérdésre összesen hat kitöltő felelt nemmel, az ő gyermekeik életkora 10-10, 16, 26 és 32-32 hónap volt. Összesen a megkérdezettek gyermekeinek több mint fele tölt a képernyő előtt időt. Táblázatos formában összefoglalva a képernyő előtt töltött napi idő hossza a következőképpen alakult (1. sz. táblázat).

1. táblázat: Forrás: Saját szerkesztés, szülői kérdőív alapján

kevesebb, mint 20 perc	21, 24, 24, 29 hó
napi 20 perc	9, 25, 36 hó
napi 1 óra	21, 27, 27, 29, 36, 36, 36 hó
több, mint 1 óra naponta	36 hó

Az alábbi ábra összefoglalva mutatja be a képernyő előtt időt töltő gyermekek átlagéletkorát (9. sz. diagram).

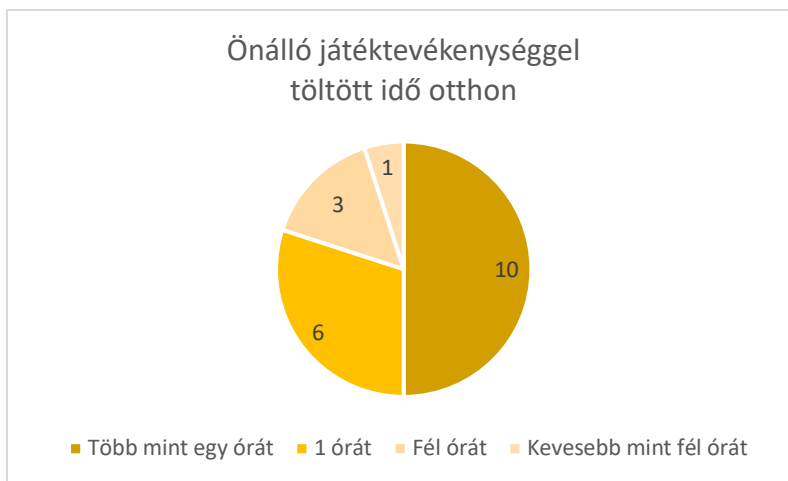

9. ábra: Forrás: Saját szerkesztés, szülői kérdőív alapján

Ahogy a diagramról leolvasható, négy időintervallum között választhattak a szülők. Egy gyermek (36 hónapos) tölt egy óránál több időt a képernyő előtt napi szinten, a gyermekek nagyobb része pedig egy órát tölt ott körülbelül, az ő átlagéletkoruk 30,3 hónap. 20 percet vagy annál kevesebbet pedig 7 kitöltő adott meg válaszul, ezen gyermekek 23,3 és 24,5 hónapos korúak átlagosan.

3.2.2.4. Önálló és szervezett játék, mondókázás, éneklés, mesecolvasás

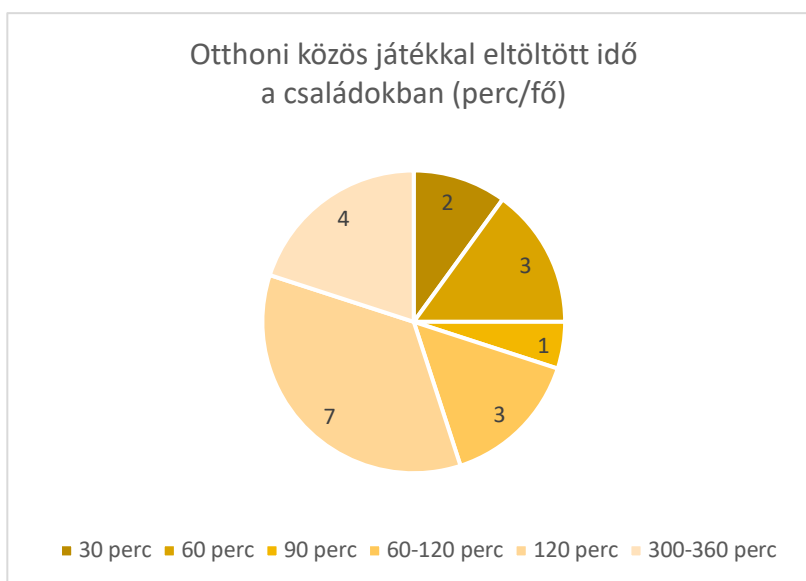
Az otthoni önálló játéktevékenység napi idejét mutatja be az alábbi diagram (10. sz. diagram), amelyen jól látható, hogy a gyermekek fele több mint egy órát játszik otthon önállóan.

10. ábra: Forrás: Saját szerkesztés, szülői kérdőív alapján

A gyermekek másik felének nagyobb része pedig nagyjából egy órát, kisebb részük fél órát vagy annál kevesebbet tölt önálló játékkal.

Az otthoni közös játék tekintetében szülők arról számoltak be, hogy napi egy-két alkalommal rendszeresen játszanak gyermekükkel közösen, és a közös tevékenységet nagyrészen a gyermek irányítja. A válaszokból az is kiderült, hogy legalább fél órát minden szülő játszik a gyermekével naponta (11. sz. diagram).

11. ábra: Forrás: Saját szerkesztés, szülői kérdőív alapján

Mindössze két szülő jelezte azt, hogy napi fél óránál több nem jut a gyermekével történő közös játékra, a legtöbben egy-két órát fordítanak erre egy nap, és négyen pedig akár 5-6 órán keresztül is játszanak a gyermekükkel, közös tevékenységeket folytatnak.

A gyermekek legkedveltebb közös otthoni játéakai közül az első két helyen, arányos megoszlásban (kicsit több mint fele-fele arányban) az építőjátékok és a könyvek szerepelnek. A másik három legkedveltebb játék a szerepjáték, a logikai és az alkotójáték.

Meseolvasással, mondókázással, énekléssel kapcsolatos kérdésre azt a választ adták a szülők, hogy – egy kivétellel, aki hetente kétszer fél órát fordít erre –, mindannyian napi rendszerességgel mesélnek gyermeküknek, ez az időtartam pedig fél óra és egy óra között mozog, nagy változatossággal. Az a szülő, aki nem mesél gyermekének naponta, mondókázással, énekléssel viszont tölt időt minden nap, illetve egy valaki jelölte meg a válaszában azt, hogy szinte egész nap, minden tevékenységüket átszövi ez a közös tevékenység.

3.2.2.5. Új játékeszközök vásárlása otthonra, otthoni közös játéktevékenység választása

Az otthonra történő új játékeszközvásárlással kapcsolatban szintén változatos szempontok gyűltek össze a szülői válaszok alapján, amelyeket az alábbi ábra mutat (12. sz. diagram).

12. ábra: Forrás: Saját szerkesztés, szülői kérdőív alapján:

Minden szülő több szempontot is felsorolt, amelyeket fontossági sorrendbe állítottam. Az ábráról leolvasható, hogy a legtöbben (13 fő) a játék fejlesztő jellegét tartották a legfontosabbnak, egy szülő azt válaszolta, hogy gyermekének csakis fejlesztő játékokat vásárol. A másik két legfontosabb szempont az volt a szülők szerint, hogy a választott játék legyen a gyermek életkorának megfelelő (9 fő), legyen megfelelő a gyermek érdeklődési körének, illetve legyen a gyermek aktuális kedvenc, legjobban kedvelt játéka. További szempontok voltak még a szülők számára a játék jó minősége, biztonságos jellege és az, hogy legyen a gyermek képességeinek megfelelő.

Arra a kérdésre, hogy milyen szempontok alapján választ a szülő a gyermekkel közös tevékenységet otthon, a fentihez hasonló szempontok merültek fel, kibővíve néhány újabb témakörrel. A legtöbben ennél a témánál is kiemelték a játék fejlesztő hatását, de többen megemlítették, hogy sokszor több játék közül ajánlanak fel a gyermeknek választási lehetőséget, vagy olyan játékot javasolnak, amit önmagától nem választ. Lényeges szempont volt, hogy a közös játék olyan legyen, amivel a gyermeket le lehet kötni, és hogy a gyermek örömét lelje benne, megjelenhessen a közös játékban a humor, a közös „bolondozás”.

3.2.3. A kikérdezés eredményének értékelése

A vizsgálathoz készített két interjú elemzését összehasonlító formában mutatom be, hogy a tapasztalat különbségeket és hasonlóságok érzékletesebbé váljanak. A táblázatos formában összefoglalt adatokat az alábbiakban részletesebben is tárgyalom.

2. táblázat: Forrás: Saját szerkesztés, szülői kikérdezés alapján

	„A” jelű gyermek	„B” jelű gyermek
<i>A gyermek kora és neve</i>	24 hó, fiú	30 hó, lány
<i>A gyermek ellátása</i>	nincs intézményes ellátás	bölcsődei ellátás (önkormányzati)
<i>Lakáskörülmények</i>	2 hálószobás családi ház	kétszintes családi ház
<i>Saját szoba</i>	van	van
<i>Testvérek száma</i>	nincs testvér	két idősebb fiútestvér
<i>Családszerkezet</i>	édesapa nincs jelen	kigyensúlyozott házasság
<i>Nagyszülők</i>	anyai nagypapa	nincs adat
<i>Napirend</i>	fontosnak tartja	fontosnak tartja, a bölcsődei ellátás támogatja a napirend betartását
<i>Születés körülményei</i>	problémamentes várandósság, házastársi kapcsolat megszakadása	problémamentes várandósság, testvérek is nagyon várták a születését
<i>Egészségügyi jellemzés</i>	csecsemőkori ekcéma, kisgyermekkori allergia, gyakori légúti fertőzés	nincs adat
<i>Fejlődés</i>	öröklötten lassúbb mozgásfejlődés, a kúszás kimaradt a fejlődési lépcsőfokok közül, a beszédfejlődés néhány hónapja indult meg	átlagos mozgásfejlődés, nem maradtak ki lépcsőfokok, a beszédfejlődés átlag feletti, a gyermek már összetett mondatokat használ.

<i>Levegőzés, szabadtéri játék</i>	udvaron napi 2-2 óra, hétvégén kirándulás, kertészkedés	bölcsődében minimum napi fél óra, délután játszótér, hétvégén családi programok
<i>Első játékszerek</i>	plüssök, kisautók, építőkockák, Lego Duplo, jelenleg járművek, fa vonat	baba, építőjátékok, logikai játékok, kirakók
<i>Képernyő előtt töltött idő</i>	csak szélsőséges esetben, tévé nincs, telefonon néha néz mesét	naponta másfél óra tévézés, tablethasználat

Interjúimat két édesanyával készítettem, az egyikükkel a 24 hónapos fiáról beszélgettem, a másikkal pedig a 30 hónapos lányáról. A kisfiú nem részesül semmifajta intézményes ellátásban, édesanyja van vele gyeseen otthon, a kislány pedig önkormányzati fenntartású bölcsődébe jár 4 hónapja, ami otthonától 10 perc gyalogútra található.

A kisfiú egyedüli gyermek, édesanyjával ketten élnek, családi házban, mely „csupán 2 hálósobás, de kettőnknek pont elég”, így a gyermeknek saját szobája van, ami teljesen az ő birodalma. A fiúgyermek életében az apuka soha nem volt jelen, segítséget az anya a gyermek ellátásához, neveléséhez csak a szüleitől kapott. A gyermekre leginkább ható személy az édesanya után az anyai nagypapa (a nagymama a kisgyermek 1 éves korában meghalt).

A kislány szülei „kiegyensúlyozott” házasságban élnek, közösen két szintes családi házukban, a kislánynak és két idősebb bátyjának is mind saját, külön szobája van.

Mindkét gyermek napirendjét az édesanyák igyekeznek komolyan betartani, „az állandóság kedvéért”, valamint az kislány édesanyja azon véleményen van, hogy a bölcsődei ellátás nagyban hozzá segített a gyermek napirendjének kiállításához és betartásához.

A kisfiú édesanyjának várandóssága alapvetően kiegyensúlyozott, problémamentes volt, az apától való különválás lelkiileg nyomasztotta. A baba pontosan a 40. hétre született, azonnal felsírt, súlya 3500 gramm volt. A gyermeknek csecsemőkori ekcémája, valamint kisgyermekkorai allergiája, asztmája volt, jelenleg gyakori légúti fertőzései vannak. A kislány édesanyjának a várandóssága problémamentes volt, a gyermek a 38. hétre született 3245 grammal, „nagyon várták már testvérei”.

A kisfiú mozgásfejlődése örököltén lassúbb, a kúszás ki is maradt a fejlődési lépcsőfokokból. Nemrég kezdett beszélni, az „anya” szó volt az első szava. A kislány fejlődése „átlagos” volt, az édesanya nem tudott felidézni egyetlen olyan „állomást” sem, ami kimaradt volna, mozgásfejlődésében, a beszéd fejlődése viszont előrehaladott életkorához képest. Nagyon szeret beszélni és sokat is beszél, összetett mondatokat használ és a „bátyjaitól nagyon gyorsan tanul”.

Arra a kérdésemre, hogy mennyi időt töltenek a gyermekeik a levegőn, az anyák egyhangúan azt válaszolták, „sokat” és „amennyit csak tudunk”. Ha az időjárás engedi, akkor minden nap a családi házhoz tartozó nagy füves területen tölt a délelőttől és a délutánból is egy- egy órát a kisfiúval az édesanya, hétvégén pedig a nagypapjával közös kertészkedés és nagy sétálás a program. A kislány is hasonlóan szeret a szabad levegőn lenni, az anya elmondása alapján a bölcsődében nagyon ritka az a nap, amikor délelőtt nem mennek ki az udvarra, akár csak fél órára is. Amikor pedig hétköznapi a bölcsődéből mennek hazafelé, mindig útba ejtik a kislány kedvenc játszótérét, ahova futóbiciklijével szeret eljutni. A hétvégén mindkét családban gyakoriak a szabadtéri programok, kirándulás, közös játszótérlátogatás, családi programokon való részvétel.

A kisfiú első játékszerei plüssök, kisautók, építőkockák voltak, körülbelül 18 hónapos kora óta főként a járművek érdeklik, mellette az állatok, plüssök és a Lego Duplo-val szeret leginkább játszani. A nemrég ünnevelt második születésnapjára fa vasútpályákat és mozdonyokat kapott, melyek való játék hamar a kedvenc időtöltése lett, „mással szinte már nem is játszik”. A kislány kedvenc játékszere, egyik a babája „Lili”, akit mindenhol magával visz. Valamint szeret bátyjaival közösen építeni, színes fa- és műanyag építőkockákból és a logikai játékok, kirakók is hosszú időre lekötik figyelmét.

Arra a kérdésemre, hogy a gyermekek töltenek-e időt tévé vagy telefon képernyője előtt, eltérő volt az anyák válasza. A kisfiú édesanyja azt válaszolta: „Csak szélsőséges esetben nyúlók ehhez az eszközhöz, mivel nagyon felpörgeti B-t”. A gyermek tévét egyáltalán nem néz, a telefonon viszont, ha nincs más lehetőség, az anya szokott mesét berakni neki, hogy lekösse figyelmét. A kislány, az édesanyja elmondása alapján, rendszeresen néz naponta több mint másfél órán keresztül tévét a testvérei társaságában, és a bátyai tabletjén ügyesebben feltalálja már magát, mint édesanyja. Mindkét gyermeknek a kedvenc meséje, ilyen formában a Bogyó és Babóca.

3.2.4. A megfigyelés értékelése

A megfigyelésem alanya egy 36 hónapos kislány volt, számára is biztonságos, ismerős környezetben, az otthonához tartozó udvarban történő játék közben. A megfigyelés időtartama fél óra volt. A gyermek lakóhelye Pécs városában egy családi házas övezetben található. Az udvar hatalmas alapterületű füves, kerítéssel körbevett zárt rész. A ház udvara igazi gyermekparadicsom, számos nagymozgást fejlesztő játék található itt, ilyen például a mászóka, a csúszda, a kismotor, a futóbicikli, melyek mind a gyermekek magasságának megfelelő

méretűek. A finom motorikus mozgást a gyermek a kagyló alakú homokozóban fejlesztheti, melyhez homokozó játékok is tartoznak, ilyenek a vödrök, lapátok, gereblyék és homokozó formák. Az édesanya elmesélte, hogy jó idő esetén szőnyeget szoktak leteríteni és a kislány által választott benti játékokkal játszanak, babákkal vagy éppen autókkal. Nyáron medencét is szoktak felállítani, amiben a gyermek élvezettel pancsol. Kisházból asztalokat, székeket hoznak ki és a szabadban rajzolnak.

A megfigyelésem ideje alatt az édesanya csak akkor avatkozott a gyermeke játékába, ha a gyermeke kérte tőle. A szóbeli támogatást és pozitív megerősítést viszont végig tartotta a gyermekkel, ha nem is avatkozott közbe a gyermek tudta, hogy édesanyja ott van és figyel rá. A megfigyelésem alapján elmondhatom, hogy a gyermek játéka megfelelő az életkorának, a játékban nem fordultak elő érzelmi konfliktusra utaló elemek. A megfigyelésem alatt a gyermek önállóan és biztosan járt, mozdulatai határozottak voltak. A mászókárról páros lábbal ugrott. A labdát gurítja és képes elrúgni azt anélkül, hogy elesne, valamint a labdát két kézzel irányba dobja és a felé gurított labdáért nyúl. A kommunikáció kiegyensúlyozott volt a gyermek és az édesanya között, a kislány érdeklődésére az anya mindig válaszolt, végig figyelemmel kísérte gyermeke igényeit. Az eltelt idő alatt azt is megfigyelhettem, hogy az anya szeretettel irányította gyermekét azokban a helyzetekben, amelyeknek más végkimenetelt képzelt el (például fű letépése helyett levélgyűjtést ajánlott fel), és ezzel is példát mutatott számára.

3.3. Következtetések

„Nincs boldogtalan ember, ha játékos gyermek-kora volt; boldogtalan csak az, kinek ilyen emlékei elmúlt gyermek-koráról nincsenek. És az, ki a gyermeket megfosztja játék-örömétől, egész életre szóló boldogságtól rabolja meg” (Nógrády L., 1913: 14)

A szülőkkel folytatott beszélgetés, a gyermek megfigyelése, illetve a szülői és nevelői kérdőívekre adott válaszok elemzése alapján minden témakörrel kapcsolatosan levonhatók lényeges megállapítások. Mind a szülők, mind a nevelők egyetértettek abban, hogy a napirend nagyon fontos része a kisgyermek életének, a nevelők számára az intézményes nevelés kereteit adja, a szülők számára pedig fontos vezérfonal az otthoni napirend, amely biztonságos környezetet teremt a gyermek számára. Ugyanakkor mindkét csoport válaszádoi kiemelték, hogy a napirendet mindig a gyermek aktuális igényeihez mérten, rugalmasan igyekeznek alakítani.

A megkérdezettek közül mind a szülőknek, mind a nevelőknek a fele gondolta úgy, hogy napi egy alkalom szükséges és elégséges a gyermeknek a kinti játékhoz, mindkét csoport másik fele azonban fontosnak tartotta a napi két alkalmat, illetve, amikor csak lehetőség van rá, hiszen a kint töltött idő és tér sokkal több lehetőséget ad a gyermek mozgásának fejlődésére is, többek között, ami ennek az életszakasznak is egy meghatározó eleme. Mindkét felnőtt csoport úgy tapasztalta, hogy a gyermekek legkedveltebb kinti játéka a csúszda, a homokozó, a mérleghinta, a mászóka. Akiknek van lehetősége ezek beszerzésére, mert családi házban laknak – ahogy a személyes interjúk alkalmával kiderült –, azok a kertben is elhelyeznek ezek közül a játékok közül néhány fajtát. A család többi tagja is részt vesz a kisgyermek kinti játékában, az interjút adó egyik édesanya például említette a nagypapával való közös kertészkedést, illetve, családi programok alkalmával is sor kerül sétákra, közös kirándulásokra több család esetében.

A bölcsődei életben a megkérdezett kisgyermeknevelők teljes mértékben a gyermekek szabad játékát támogatják, a játéktevékenységbe kezdeményezés jelleggel, a játékra való ösztönzés szándékával, illetve konfliktusmegoldási céllal, vagy az ebben való mintanyújtás céljával avatkoznak be. Az otthoni játék esetében is megfigyelhető ez a tendencia a szülők részéről, akik ugyanolyan fontosnak tartják a gyermek önálló játékát és a közös játékot is. A közös játékban is a gyermeknek adják át az irányító szerepet, de igyekeznek a számára modell-szerepet nyújtani, és olyan választási lehetőséget adni, hogy a játék egyben célzottan fejlesztő jellegű is legyen, és a gyermek biztonságos, minőségi, életkorának megfelelő eszközökkel játszhasson. Ezek a szempontok mind a játékválasztásban, mind a játékvásárlást tekintve mindkét megkérdezett csoport esetében hasonlóan fontos szerepet kaptak.

A gyermekek kedvelt játékeszközei között szintén a nevelők és a szülők esetében is első helyen szerepelt a könyv, az építőjáték és a szerepjáték, melyek kiváló lehetőséget adnak a felnőttel történő közös tevékenységre, minőségi idő eltöltésére is. A könyv említése a kedvelt játékok között, reflektál a mondókázással, énekkel, mesével kapcsolatos kérdésre a kérdőívben – a bölcsődei életben ugyanis, a kérdőív válaszai alapján napi szinten több alkalommal sor kerül ezekre a tevékenységekre, gondozás, játék, kezdeményezés során, sőt, vigasztalásképpen és figyelemelterelő jelleggel is, mind a benti, mind a kinti játékidő alkalmával. A kisgyermeknevelők tudatos tervezés eredményeképpen alkalmazzák ezeket, rendszeresen tematikus foglalkozásokat, kezdeményezéseket tartanak az évkör tematikájának megfelelően, illetve a gyermekek aktuális érdeklődése mentén. A mondóka-ének-mese témakörben a kitöltő szülők válaszaiból is az derült ki, hogy nagyon fontosnak tartják ezt a területet. Minden válaszadó esetében napi minimum 20 perc mondóka-éneklés jelen van a hétköznapiakban, és a

legtöbb családban ezen felül a rendszeres mesélés is megjelenik, napi legalább egy óra időtartamban.

A kérdőív feldolgozásának legtanulságosabb része a gyermekek által a képernyő előtt töltött idő témában feltett kérdésre adott válaszok elemzése volt. A kérdőívben megkérdezett családok gyermekeinek életkora ugyanis nagyon szórta, a legfiatalabb gyermek 9 hónapos, a legidősebb pedig 36 hónapos volt a felvétel időpontjában. Bár a válaszadók közül hat fő családjában egyáltalán nem kapnak a gyermekek okos eszközöket, nem néznek tévét, mégis a megkérdezettek több mint fele válaszolta, hogy gyermekeinél jellemző ez a tevékenység, ami egy ilyen kis minta esetében figyelemfelhívó jellegű eredmény. A képernyő előtt eltöltött idő tekintetében nem figyelhető meg konzekvens tendencia, mivel a válaszok alapján húsz és harminc hónap közötti életkorú gyermekek legtöbbször napi húsz percnél több időt nem tölt a képernyők előtt, azonban a napi húsz perc és egy óra közötti képernyő előtti időt tekintve, szerepel a kilenc hónapos kisgyermek is. A legtöbbször napi egy óra időtartamot töltenek a képernyő előtt, 21 és 36 hónapos kor közötti gyermekek, illetve megfigyelhető, hogy a válaszadók 36 hónapos korú gyermekei közül a legtöbbször napi egy órát legalább a képernyő előtt töltenek.

Ezzel választ kaptam azon kutatási kérdésekre, hogy mennyi időt töltenek a gyermekek a képernyő előtt. A megkérdezett szülők válaszainak elemzése alapján elmondható, hogy nagyon fontosnak tartják a gyermekkel való minőségi idő eltöltését, a közös játékot mind a szabadlevegőn, mind belső terekben. A közös játék, a mondóka, a mese és az éneklés szerves része mindennapjaiknak, és többségükben, lehetőségeikhez mérten igyekeznek gyermekük számára a megfelelő mennyiségű szabadlevegős játékot is biztosítani. A képernyő előtt töltött idő mennyisége azonban még így is megdöbbentő eredmény lehet, főként a látott életkorok tekintetében. Bár a vizsgálatot kis mintán végeztem, így az eredmények csupán a valóság egy kiragadott szeletét mutatják be, érdemes lenne egy hasonló felmérést komplexebb oksági feltárásokkal is elvégezni. Érdekes lehetne például még a válaszadó szülők végzettségét is vizsgálni, a szociokulturális háttérrel, és ennek fényében kutatni a kisgyermekek által a képernyő előtt eltöltött idő mértékét és okát. Vajon milyen okokból teszik lehetővé és engedik meg a szülők például egy kilenc hónapos kisgyermek vagy akár három év alatti kisgyermek számára, hogy okostelefont, tabletet vegyen a kezébe, és azt akár napi egy órában is használja? Milyen motivációk vezérlik a szülőket, van-e ismeretük arról, hogy a fejlődő idegrendszerre a villódzó képernyő és a nagyon gyorsan váltakozó képek milyen hatást fejtenek ki rövidebb és hosszabb távon? Hogyan lehetne a szülőket erről tájékoztatni, tájékozódásra motiválni, milyen alternatívát lehetne a számukra felajánlani a képernyő előtti idő helyett, amit gyermekük

számára nyújthatnak? A mesével, mondókával, énekkel töltött idő tekintetében érdeklődő kérdésre adott válaszokat tekintve azt mondhatjuk, hogy ezek a szülők a legjobbat akarják gyermeküknek, nem „leszerelni” akarják, vagy kikapcsolni, hogy kevesebb foglalkozást igényeljen, és mégis megjelenik a képernyő előtt eltöltött idő, már ebben az életkorban is. Ez a kérdés messzire vezet, és érdemes lenne a témában mélyreható kutatást végezni, a szülők sokrétűbb felvilágosítása és a fejlődő gyermeki idegrendszer megóvása érdekében.

4. Összegzés

„játék nélkül nem lennénk azok, amik vagyunk: emberek...” (Csányi V. 2000: 17)

Dolgozatomban bemutattam a gyermeki játék fejlődését, a játékelméleteket és a felnőttek szerepét a gyermek játékában. A játék jelentősége többek között abban is rejlik, hogy segíti a gyermekeket a körülöttük lévő világ megértésében, és ezen keresztül fejlődnek kognitív, érzelmi és szociális képességeik. A játék fogalma az idők során sokat változott, és a történelmi korok gyermekképe meghatározta a játékról alkotott nézeteket. Kiindulópontunk mai is lehet a reformkor pedagógusainak elméleti megközelítése, miszerint a játék a gyermek természetes tevékenysége, amely elősegíti a tanulást, és alapvető szerepet játszik a gondolkodás fejlődésében is. A modern megközelítések hangsúlyozzák, hogy a játék önkéntes, örömteli tevékenység, amelyben nincs külső kényszer, funkciója pedig energetikai és feszültségoldó is. Szorosan kapcsolódik a gondolkodáshoz, a beszédhez, a társas kapcsolatokhoz és a problémamegoldáshoz, fejlődésük kölcsönösen kihat egymásra. Ahogy a gyermek növekszik, a játék tartalma és formája is változik, tükrözve a gyermek fejlettségi szintjét. A gyermeki játék fejlődése szakaszokban történik, amely szakaszok sajátosságainak ismerete alapvető a gyermekekkel foglalkozó szakemberek számára. Kiemelt jelentőséggel bír a gyermek játékában a felnőtt jelenléte. Az anya biztonságot és támogatást nyújt, a család pedig fontos szerepet játszik a gyermeki szocializációban, amely folyamatnak a mese és a közös játék fontos eszköze. Kutatások azt mutatják, hogy a mesélés segíti a gyermek érzelmi intelligenciájának fejlődését, és többek között hozzájárul a későbbi bizalmi kapcsolatok megalapozásához is. A nevelők és szülők fő funkciója a játékban többek között az, hogy a bizalmi légkör biztosításával és aktív részvétellel támogassák a gyermek önálló játéktevékenységét, biztosítsák a megfelelő környezetet és játékszereket, valamint segítsenek a játék kibontakoztatásában. A felnőttek által biztosított stabil keretek és szabályok növelik a gyermek érzelmi biztonságérzetét, ami a fejlődéshez elengedhetetlen. A játék során a felnőtt nemcsak megfigyelőként, hanem aktív résztvevőként is szerepet vállalhat, ötletekkel és iránymutatással segítve a gyermek fejlődését.

A szakirodalmak feldolgozása során sok lényeges ismeretet szereztem a kisgyermek játékaról. A nevelőnek fontos tisztában lennie azzal, hogy a játék közben a gyermek észre sem veszi, hogy tulajdonképpen ő most tanul, érzékel és információt gyűjt, majd azokat elraktározza, későbbi felhasználásra. A játék során a kisgyermek képes kitartóan foglalkozni

egy adott dologgal, fáradtság és unalom nélkül, és sok esetben ilyenkor még az alapszükségletek is háttérbe szorulnak. A kisgyermek játéka akkor lehet igazán eredményes, ha a nap során a játékra fordított idő összefüggő, mert néhány perc alatt igazán elmélyült játék nem bontakozhat ki.

A kutatásom egyik kérdése az volt, hogy a modern eszközök milyen mértékben befolyásolják a gyermekek játékának fejlődését. E kérdésre megnyugtató választ kaptam a megkérdezett szülők válaszainak elemzése alapján elmondható, hogy nagyon fontosnak tartják a gyermekkel való minőségi idő eltöltését, a közös játékot mind a szabadlevegőn, mind belső terekben, és a gyermek képernyőidejét igyekeznek 1 óra alatt tartani.

5. Irodalomjegyzék

1. Balogh, L. B., Bérci, K., Kovácsné, B. I., Nyitrai, Á., Dr. Rózsa J., Tolnayné, F. M., Vokony, É. (2012) *A bölcsődei nevelés-gondozás alapprogramja* In: A bölcsődei nevelés gondozás alapszabályai. Szociális Füzetek. Budapest p. 16-28 Letöltés dátuma: 2024. 09. 12. Forrás: <https://mek.oszk.hu/17700/17715/17715.pdf>
2. Bettelheim, B. (1995) *Az elég jó szülő*. Budapest, Gondolat Kiadó p. 178.
3. Cherfas, J. (1986). *Ez csak játék*. In Cherfas, J. – Lewin R. (szerk.): *Nem csak munkával él az ember. A nem létfontosságú tevékenységek*. Budapest, Gondolat kiadó p. 43.
4. Csányi, V. (2000). *Az állati és az emberi játék*. Budapest, Fordulópont, II. évf. (2000. 1. sz.) 7.sz. p. 17.
5. Gácsi, M. (2022). *Szemünk fénye és a képernyő fénye – a képernyő hatásai a gyerekekre* Letöltés dátuma: 2024. 10. 11. Letöltés dátuma: 2024. 10. 11. Forrás: <https://gacsimargit.hu/wp-content/uploads/2022/08/Kepernyoido-teljes.pdf>
6. Grastyán, E. (1985). *A játék neurobiológiája*. Akadémiai Kiadó, Budapest
7. Kádár, A. (2016). In: *Kádár Annamária: Minden mese az életünkről szól, a mesében minden mi vagyunk*, Kiss O. Könyves Magazin 2016/1. Letöltés dátuma: 2024. 10. 11. Forrás: https://konyvesmagazin.hu/gyerekirodalom/kadar_annamaria_minden_mese_az_eletu_nkrol_szol_a_meseben_minden_mi_vagyunk.html
8. Király, I. (2011). *Figyelj, emlékezz, gondolkodj! – A kognitív képességek fejlődése*. In: Balázs, I. (Ed.), *A koragyermekkori fejlődés természete – fejlődési lépések és kihívások*. Biztos Kezdet Kötetek II. Budapest, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet p. 226-263 Letöltés dátuma: 2024. 09. 11. Forrás: <https://mek.oszk.hu/14800/14806/14806.pdf>
9. Kopcsó, K., Ökrös, F., Boros, J. (2024). *A digitális médiahasználat jellemzői és korrelátumai másfél éves korban: egy reprezentatív magyarországi felmérés eredményei*. Budapest, Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat 12. évf., 2. szám p. 306–333. Letöltés dátuma: 2024. 10. 30. Forrás: <https://ojs.elte.hu/gyermekneveles/issue/view/738/431>

10. Kovács, Gy., Bakosi, É. (1995). *Játék az óvodában*. Debrecen, Didakt kiadó p. 9-155
11. Körmöci, K. (2010). A gyermeki játék és a tanulás, Csíkszereda, Magiszter 8. évf. 4. sz. Letöltés dátuma: 2024. 09. 11. Forrás:
http://epa.niif.hu/03900/03976/00035/pdf/EPA03976_magiszter_2010_03_017-025.pdf
12. Lukács, Á., Kas, B. (2011). *Érts és értesd meg magad! – A nyelvi fejlődés folyamata és elmaradásai*. In: Balázs, I. (Ed.), *A koragyermekkori fejlődés természete – fejlődési lépések és kihívások*. Biztos Kezdet Kötetek II. Budapest, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet p. 180-221 Letöltés dátuma: 2024. 09. 11. Forrás:
<https://mek.oszk.hu/14800/14806/14806.pdf>
13. Maszler I. (1996). *Játékpedagógia*. Pécs, Comenius p.14-19
14. Maszler I. (2002). *Játékpedagógia*. Pécs, Comenius p. 9-62
15. Németh Gáborné dr. A. (2008): *A szociális kompetencia fejlesztésének lehetőségei az iskolában*, Miskolc, Új Pedagógiai Szemle, 2008/1. Letöltés dátuma: 2024. 09. 11. Forrás: <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/a-szocialis-kompetencia-fejlesztese-nek-lehetosegei-az-iskolaban>
16. Nógrády, L. (1913). *A gyermek és a játék*. Budapest, Magyar Gyermektanulmányi Társaság. p. 14
17. Nyitrai, Á. – Darvay S. (2013). *A mese és a játék jelenléte a kisgyermekes családok életében*, Szeged, Iskolakultúra 2013/11 (Nyitrai-Darvay, 2013). Letöltés dátuma: 2024. 09. 11. Forrás:
<https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/issue/view/1440>
18. Pákozdi, I. (2003). *Karácsonykor játszunk*. Budapest, Vigília 2003/12.sz. p. 894 Letöltés dátuma: 2024. 10. 21. Forrás:
https://vigilia.hu/pdfs/Vigilia_2003_12_facsimile.pdf#page=15
19. Páli, J. (2011). *Játssz, tanulj és érezd jól magad! – A kisgyermekkori játék fejlődése* In: Balázs, I. (Ed.), *A koragyermekkori fejlődés természete – fejlődési lépések és kihívások*. Biztos Kezdet Kötetek II. Budapest: Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet p. 270-309 Letöltés dátuma: 2024. 09. 11. Forrás:
<https://mek.oszk.hu/14800/14806/14806.pdf>
20. Stöckert, K. (2011). *Kis játékpсихológia*. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó p. 2-88

21. Szász, J., Dr. Péter L. (2008) *Játéypedagógia Tanulmányi útmutató.*

Székelyudvarhely, Babes-Bolyai Tudományegyetem Távoktatási Központ p. 19-70

Letöltés dátuma: 2024. 10. 12. Forrás:

<https://www.academia.edu/7304902/Jatekpeda20082009>

6. Mellékletek

6.1 Szakdolgozatom készítéséhez felhasznált nevelői kérdőív

KÉRDŐÍV

Tisztelt kitöltő! Kollár Krisztina vagyok a MATE Kaposvári Campusán, Csecsemő- és kisgyermeknevelő szakon végzős hallgató. Szakdolgozatom írásához szükségem lenne a segítségére, kérem, támogassa munkámat azzal, hogy válaszol az alábbi kérdésekre, természetesen név nélkül.

1) Milyen végzettséggel rendelkezik?

.....

2) Milyen ellátási formában dolgozik? (A megfelelőt húzza alá)

Bölcsőde Mini Bölcsőde Munkahelyi bölcsőde Családi bölcsőde

Egyéb:

3) Mennyi ideje dolgozik ebben a szakmában?

.....

4) Mennyire következetesek munkatársaival a napirend betartásában?

.....

5) Szabadjáték során milyen sűrűn avatkozik a gyermekek játékába? Milyen szempontok alapján teszi ezt?

.....

6) Hány alkalommal biztosít általánosságban szabadlevegőn való játékot a gyermekeknek napi szinten?

.....

7) Naponta hány alkalommal olvas a gyermekeknek mesét?

.....

8) Szerepel-e a napi rendszeres tevékenységek között a gyermekekkel való mondókázás, éneklés?

Igen Nem

a) Ha igen, milyen gyakran?

.....

9) Melyek azok a szabadlevegőn levő játékok, amik legnépszerűbbek a csoportjába járó gyermekek között? (A megfelelőket húzza alá)

Mérleghinta Csúszda Mászóka Rugós játékok Homokozó Kötélhíd
Labda Motor, futóbicikli Egyéb:

10) Mennyi időt szoktak a gyermekek egyedül, önálló játéktevékenységgel tölteni napi szinten?

Fél órát 1 órát Több mint egy órát

11) A csoportszobában milyen játékokkal játszanak a gyermekek legszívesebben?
(A megfelelőket húzza alá)

Építőjátékok (pl.: Lego, stb.) Szerepjáték kellékek (pl.: orvosi táska, szerszámok stb.)
Alkotó játék eszközök (pl.: zsírkréta, ceruza, stb.) Logikai játékok
(pl.: képkirakó, stb.) Könyvek Konstruáló játékok (pl.: Montessori torony)
Húzogató, tologató játékok (pl.: kisautó) Egyéb:.....

12) Szokott-e a gyermekekkel közösen játszani? (A megfelelőt húzza alá)

Igen Nem

a) Ha igen, milyen gyakran történik ez?

.....

b) Milyen típusú játékokat játszanak ekkor a legszívesebben, leggyakrabban?
(A megfelelőt húzza alá)

Építőjátékok (pl.: Lego stb.) Szerepjáték kellékek (pl.: orvosi táska, szerszámok stb.)
Alkotó játék eszközök (pl.: zsírkréta, ceruza, stb.) Logikai játékok (pl.: képkirakó stb.)
Könyvek Konstruáló játékok (pl.: Montessori torony)
Egyéb:.....

c) Ön irányítja-e ezeket az alkalmakat általában vagy a gyermekek?

Én Gyermekek

13) Szokott-e kiscsoportos foglalkozást szervezni a gyermekeknek?

Igen Nem

a) Ha igen, milyen gyakran szokott?

.....

b) Milyen téma/ alkalom köré szokta ezeket szervezni?

.....

14) Milyen szempontok alapján vásárol/ igényel a gyermekeknek új játékeszközt a csoportba?

.....

6.2 Szakdolgozatom készítéséhez felhasznált szülői kérdőív

KÉRDŐÍV

Tisztelt kitöltő! Kollár Krisztina vagyok a MATE Kaposvári Campusán, Csecsemő- és kisgyermeknevelő szakon végzős hallgató. Szakdolgozatom írásához szükségem lenne a segítségére, kérem, támogassa munkámat azzal, hogy válaszol az alábbi kérdésekre, természetesen név nélkül.

15) Gyermeke életkora, hónapokban megadva:

.....

16) Milyen kapcsolatban van a gyermekkel? (A megfelelőt húzza alá)

Édesapa Édesanya Nagymama Nagypapa Testvér Keresztszülő

Egyéb:

17) Részesül-e a gyermek bármilyen napközbeni ellátásban? (A megfelelőt húzza alá)

Igen Nem

a) Ha igen, milyen formában részesül? (A megfelelőt húzza alá)

Bölcsődei ellátás Napközbeni gyermekfelügyelet Óvoda Egyéb:

18) Van-e megszokott és betartott napirendjük? (A megfelelőt húzza alá)

Igen Nem

a) Ha igen, mennyire szigorúan ragaszkodik betartásához?

19) Mennyi időt tölt általában a gyermek levegőn, például játszótéren?

(A megfelelőt húzza alá)

Napi egyszer

Napi kétszer

Heti 2-3 alkalom

Havi 4 alkalom

20) Tölt-e időt a gyermek a képernyő előtt (TV, mobiltelefon, tablet)?

Igen Nem

a) Ha igen, mennyi időt tölt a gyermek a képernyő előtt általánosságban? (A megfelelőt húzza alá)

Napi 20 percnél kevesebbet

Napi 20 perc

Napi 1 óra

Napi 1 óránál többet

21) Olvasnak-e a gyermeknek mesét? (A megfelelőt húzza alá)

Igen Nem

22) Szoktak-e mondókázni, dalokat, énekelni a gyermeknek?

Igen Nem

23) Milyen játékokkal játszik a gyermek a játszótéren a legtöbbet? (A megfelelőket húzza alá)

Mérleghinta

Csúszda

Mászóka

Rugós játékok

Homokozó

Kötélhíd

Labda

Hinta

24) Mennyi időt szokott gyermeke egyedül, önálló játéktevékenységgel tölteni napi szinten?

Kevesebb mint fél órát

Fél órát

1 órát

Több mint egy órát

25) Otthon milyen játékokkal játszik a gyermek legszívesebben? (A megfelelőket húzza alá)

Építőjátékok (pl.: Lego, stb.)

Szerepjáték kellékek (pl.: orvosi táska, szerszámok stb.)

Nagymozgásos játékok (pl.: motor, tricikli, stb.)

Alkotó játék eszközök (pl.: zsírkréta,

ceruza, stb.)

Logikai játékok (pl.: képkirakó, stb.)

Könyvek

Konstruáló játékok (pl.: Montessori torony) Egyéb:.....

26) Szokott-e gyermekével leülve közösen játszani? (A megfelelőt húzza alá)

Igen Nem

a) Ha igen, milyen gyakran szokott gyermekével közösen játszani általánosságban?

b) Milyen típusú játékokat játszanak ekkor a legszívesebben, leggyakrabban?

(A megfelelőt húzza alá)

Építőjátékok (pl.: Lego, stb.) Szerepjáték kellékek (pl.: orvosi táska, szerszámok stb.)

Nagymozgásos játékok (pl.: motor, tricikli, stb.) Alkotó játék eszközök (pl.: zsírkréta, ceruza, stb.) Logikai játékok (pl.: képkirakó, stb.) Könyvek

Konstruáló játékok (pl.: Montessori torony) Egyéb:.....

27) Ön irányítja-e ezeket az alkalmakat általában vagy a gyermeke?

Én Gyermeke

28) Mennyi időt tölt átlagosan egy nap gyermekével közösen az alábbi tevékenységek közül:

Meseolvasás: _____

Éneklés, mondókázás: _____

Játéktevékenység: _____

29) Milyen szempontok alapján vásárol gyermekének új játékeszközt?

30) Milyen szempontok alapján választ a gyermekének játékot egy otthoni közös tevékenység esetén?

6.3 Megfigyelési jegyzőkönyv

36 hónapos kislány megfigyelése:				
Idő	Megfigyelt gyermek beszéde	Megfigyelt gyermek tevékenysége	Édesanya tevékenysége	Megjegyzés
5-10 perc		Ráül a kismotorra és a homokozó körül hajtja.	Pár lépéssel a gyermeke mögött áll és mosolyogva nézi a gyermek tevékenységét.	A tízórai után kijöttek a gyermekkel az udvarra.
		Odamegy az édesanyjához.		
	Ez micsoda? Pókocska? - kérdi.			
			Igen, ez egy kis pók! Biztos itt lakik a hálóján, nézd!	
		Megnézi a talált pókot.		
	Mosolyog			
		Megérintené a pókot.	Ne fogd meg, kérlek! A fájna neki. Nézd már el is mászik.	
10-15 perc		Visszaül a kismotorra.		
	Felfigyel a helikopter hangjára. Ez micsoda, - kérdi.	Motorról néz felfelé, keresi, a helikoptert.	.	
			Helikopter! –mondja	
	Hallom!		Nézd csak ott van! Hamarosan leszáll a kórház tetején - mondja és rámutat.	
	Siet a kórházba? – kérdi.			
		Nézi, ahogy a helikopter elmegy felettük.	Igen, siet!- válaszol.	
			Hát már el is repült! Nézd csak itt megy!- mondja.	
		Elindul motorozni. Kidugott nyelvel, gurul lefelé a lejtőről újra és újra.		
	Nevetgél, mosolyog.			

		Leszáll a motorról.		
	Nagy piros labda. – mondja édesanyjának.			
15-20 perc		Felvesz egy nagy piros labdát.		
	Oda dobja az édesanyjának.		Milyen szuper nagy labdád van! Játsszunk vele? – kérdezi tőle.	
		A kislány hatalmasat rúg a labdába, elgurul az udvar túloldalára.		Édesanyjával labdázik, egymásnak rugdossák, dobálják a labdát.
	Majdnem megrúgtalak. – mondja anyukájának nevetgélve.		Hú, de nagyon messzire ment N.! – mondja mosolyogva.	
	Focizunk! – mondja.		Nagyon ügyes kis focista vagy.	
	Anyá is!		Igen, anyá is. -mondja nevetve	
		Ráül a labdára, kigurul alóla és kergetni kezdi. Felveszi, és kicsit odébb viszi.		A gyermek hamar megunja a közös focizást.
		Lerakja a labdát, fellép a mászókéra váltott lábbal.		
		Lecsúszik a csúszdán a másik oldalon.		
20-25 perc		Lefut a másik oldalon és a homokozó mellett elkezd pörögni	De ügyesen pörögsz! Van kedved homokozni?	
	Igen! –hangzik a válasza boldogan.	Édesanyja segítségével bemászik a homokozóba.		
		Lapáttal gombócokat formáz.		
	Gombócot csinállok! Jó nagyot. – mutatja.		És milyen ízűek lesznek? Baracklekváros, szilvás vagy epres?	
	Epres!- kiáltja vidáman.	Lapátról lapátra szórja a homokot, kezével morzsolja.	Az a kedvenced, igaz?	

	Igen! –hangzik a válasz.	Arrébb megy és keres egy nagyobb lapátot, ásni kezd a homokban.		
		Megunja és a házikó felé indul, leguggol elé és a fűvet kezdi tépkedni, közben guggolva lépked.		
			Kérlek, ne bánts a fűvet, fáj neki. Inkább gyűjts szép falevelet!- kéri a nevelő	
		A házban ülve fűvet és homokot pakol az asztalra.		

6.4 Hallgatói nyilatkozat

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréseiről és eredetiségéről

A hallgató neve: KOLLAR KRISZTINA
A Hallgató Neptun kódja: 153HKL
A dolgozat címe: A JÁTEK FEJLŐDÉSE ÉS HATÁSA KISGYERMEK -
A megjelenés éve: 2024. KORBAN
A konzulens intézetének neve: NEVELÉSTUDOMÁNYI INTÉZET
A konzulens tanszékének a neve: GYERMEKNEVELÉSI TANSZÉK

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2024. év 10. hó 31. nap

Kollár Krisztina
Hallgató aláírása

6.5 Konzulensi nyilatkozat

NYILATKOZAT

Kollár Krisztina (név) (hallgató Neptun azonosítója: I5JHKL) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A szakdolgozatot a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem

Kelt: Kaposvár, 2024. november 3.

Petőné dr. habil. Csima Melinda PhD

egyetemi docens

6.6 Szakdolgozat tartalmi kivonat

A SZAKDOLGOZAT TARTALMI KIVONATA

Szakdolgozat címe: A játék fejlődése és hatása kisgyermekkorban

Hallgató neve: Kollár Krisztina

Csecsemő – és kisgyermeknevelő BA nappali tagozat

Neveléstudományi Intézet Gyermeknevelési tanszék

Belső témavezető: Petőné Csima Melinda PhD. egyetemi docens

Dolgozatom céljaként azt tűztem ki, hogy munkám során megvizsgáljam és bemutassam, hogy hogyan fejlődik a gyermek játéka a kisgyermekkorban, és ez a fejlődés milyen hatással van a gyermek képességeire, milyen összefüggések és interferenciák tapasztalhatók a különböző képességterületek alakulása között, amelyek a gyermek egész személyiségfejlődésére hatással vannak. Hiszen a játék egy, az ember egész fejlődését végigkísérő, rendkívül fontos tevékenység. A szakirodalmi részben bemutatom a játék fogalmát, értelmezését, a gyermeki játék fejlődését, a játékelméleteket, felnőttek szerepét a gyermek játékában és a játék bio-pszicho-szociális megközelítését, majd a játéktevékenység fejlődési állomásait és a kisgyermekkori fejlődés néhány fontosabb aspektusát, hogy megértsük, milyen tényezők vannak hatással a játék fejlődésére. Vizsgálatom során saját készítésű primer kutatási módszereket alkalmaztam, a személyes kikérdezés és megfigyelés módszerét, valamint a kérdőíves módszert is használtam. A kérdőívek formájában végzett vizsgálatomat szülők és nevelők körében is megismételtem, ami azt a célt is szolgálta, hogy megvizsgálhassam, a két környezet között milyen azonosságok és különbségek fedezhetők fel a témában. A kutatásom egyik kérdése az volt, hogy a modern eszközök milyen mértékben befolyásolják a gyermekek játékának fejlődését. E kérdésre megnyugtató választ kaptam a megkérdezett szülők válaszainak elemzése alapján elmondható, hogy nagyon fontosnak tartják a gyermekkel való minőségi idő eltöltését, a közös játékot mind a szabadlevegőn, mind belső terekben, és igyekeznek a gyermekek képernyőidejét 1 óra alatt tartani.